Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхәтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

1920 җил әклҗ һарсмн

КПСС-ин Хальмг таңһчин комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

Мөрн җил
1990
Така
сарин
24
Мигмр өдр
№ 138. (11151).
Үнь 3 деншг.

•Урһц—90

Зура деер немр буудя өггдҗәнә

Яшалтинск района «Победа» колхозин коллектив урһц хуралһна көдлмшән төгсәчксн бәәнә. Эн җил тәрәнә һазр 6550 гектар эзлҗәсмн. Олна эн күцәмжд Н. А. Скорик болн И. Н. Швачко хойрин һарджах звенос темдгтә тәвцән орулла. Эдн хамгин түрүн болж урһц хуралһиг төгсәһәд ирлцнгүһәр гектар болһнас дунддад 34,8 болн 36,6 центнер буудя цокж авв.

— Эндр өдр нәәмәдллһнә коллективс цуг көдлмшиг цаглань болн сән чинртәһәр күцәхәр шунна, — гиж колхозин профкомин ахлач Г. М. Блык келнә. — Тернь медгдҗәнә, юнгад гихлә, тиим кезәр эс көдлхлә элвг урһц авч болшго. Күн болһна тәвцнь чигн хураж авсн буудяһар үнлгднә.

«Дон-1500» комбайнар урһц хурасн М. В. Соловьянов өөдән һарцта күч-көлсәрн онцрсмн. Нүүрлгч механизатор 17 миңһ һар центнер буудя цокж авв. «Нива» комбайнд көдлсн В. В. Антоненко 9500 центнер буудя цокж авсн бәәнә. Баһ наста комбайнер Николай Рацик дамшлтта механизатормудас ард хоцрсн уга. Урһц хуралһна кемд эн 9300 центнер буудя цокж авсн болжана. Комбайнмудас колхозин токур буудя зөөсн маши залачнр дунд делгрсн дөрлдәнә нүүрт һарсн В. А. Суховей 1700 тонн үнтә аца зөөж күргсмн. Маши залачнр П. А. Кацканов, Ю. Д. Недбайло болн нань чигн әмтн производственн зурасан зөвәр давулж күцәлә.

Өдгә цагт колхозин тәрәчнр государствд буудя хулдллһиг күцәҗәнә. Зураһар 3700 тонн буудя хулдгдхин ормд 3900 тонн хулдгдсмн. Буудя хулдллһн цаарандн күцәгдҗәнә. Урһц хуралһн төгсснә хөөн һазриг соломас цеврләд намрин тәрәнд белдлһн әклҗәнә. Ода деерән 2 миңһ һар гектар һазр цеврлгдсн бәәнә. Кировин нертә, «Новый мир» колхозмудын, «Октябрьский» болн «Юбилейный» совхозмудын механизатормуд цөөкн өдрәс урһц хуралһиг төгсәхмн. Урһц му биш. Районһар гектар болһнас дунддад 32,6 центнер буудя цокж авгдҗана. Зәрм эдл-ахусин комбайнермуд энүнәс өөдән күцәмжс бәрҗәнә. Үлгүрнь, Ленина нертә колхозд гектар болһнас дунддад 35,1, «Заветы Ильича» колхозд — 35,2, Кировин нертә колхозд болн «Победа» совхозд ирлцнгүһәр 33,3 болн 34,8 центнер буудя цокж авгджахиг темдглх кергтә.

Района [illegible] эдллһнә пунктсүр буудя зөөлһиг күцәнә бәәнә. Эн җилин зураһар государствин закрмд 22 миңһн тонн буудя буулһгдх зөвтә билә. Өдгә цагт темдглгдсн зура давулж күцәгдәд государствд 30 шаху миңһн тонн сән чинртә буудя хулдгдсмн. Производственн зурасан давулж күцәсн эдл-ахус дунд «Заветы Ильича», «Новый мир», Ленинә нертә колхозмуд, «Октябрьский» болн «Юбилейный» совхозмуд йовна. Эн эдл-ахус зура деер немр буудя хулдллһиг цаарандн чигн күцәҗәнә.

Района эдл-ахусин ик зуудн, 630 гектар һазрт хар һуйрин буудя тәрж урһаглла. Зуг «Заветы Ильича» колхоз болн «Октябрьский» совхоз хар һуйрин буудя тәрсн уга билә. Аштнь гектар болһнас дунддад 24,5 центнер буудя цокж авглла. Ленина нертә колхозин [illegible]

ӨРК-БҮЛИН КОЛЛЕКТИВД

Мана республикд олн җилд көдләд өөдән күцәмжс бәрж көдлҗәх малчнр баһ биш. Тедн дунд Целинн района «Чагорта» совхозин ах хөөч Ханбаба Надирович Мерзиметовин нерн темдгтә. Нүүрлгч хөөч җиләс җилд малас төл авлһна болн ноос кирһллһнә зураһан күцәнә. Арвн хойрдгч тавн җилә зуран товчлгч җилд чигн эн келсн үгдән күрв. Дамшлтта хөөч зун хөн болһнас 90-д хурһ авсмн.

Өдгә цагт ах хөөч Х. Н. Мерзиметов көвүдләһән хамдан авсн төлән бүрн-бүтн хадһлх, иргч үвлд эзни кевәр белдх күцл тәвж шунж көдлҗәнә. Тегәд чигн зуни өдрмүдиг чадмгар олзлжах хөөчнр хаша-хаацан цеврлж ясҗ авчана, малын хошурн овс зөөҗәнә.

— Ямаран чигн көдлмшиг цаглань, сән чинртәһәр кех кергтә, — гиж ах хөөч келнә. — Тер цагт күцәмжс бәрж болхмн. Намртан һарад әәсн салһсн хурһд дунддад 33 килограмм татх зөвтә. Эн җил идг сән болснд залхурлго көдлхлә келсн үгдән күрч болхмн.

Дамшлтта хөөчин өдр-бүрин кергүд ним болҗана. Нег көдлмш төгсхлә талдан юм кех кергтә болна.

ЗУРГТ: ах хөөч Х. Н. Мерзиметов (барун бийднь) көвүдтәһән хамдан.

С. Цеджиновин цоксн зург.

•Зәңгс болн соңсхврмуд

Улсин депутатла болсн харһлт

Шидр Ики-Бурульск района [illegible] «Ут-Сала» заводын клубд эн эдл-ахун күч-көлсчнрин СССР-ин улсин депутат, КПСС-ин XXVIII съездин делегат Д. Н. Кугультиновла харһлт болв. Нааран ирсн мөрд өсклг заводын көдлмшчнр, цергләчнр, специалистнр болн бәәрн әмтн партин XXVIII съездин көдлмшин туск, партийн хамгин ах форумд ямаран үнлт өгснә туск энүнә келсн үгиг оньган өгч ик сонньмслһтаһар соңсв.

Харһлтанд КПСС-ин Центральн Комитетин гешүн, партин Хальмг таңһчин комите-

республикин Деед Советин сессьмүдлә залһлдата сурврмудт бас тодрха хәрү өгв.

С. ЦЕДЖИНОВ.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советд

Хальмг улсин шүлгч С. К. Каляев олн җилин туршарт бәәсн болн көдлсн герт терүнә нертә Хальмг АССР-ин литературин музей бүрдәхмн гиж Элст балһсна Советин күцәгч комитетин болн Хальмг АССР-ин бичәчнрин Нииццәнә өгсн селвгиг Хальмг АССР-ин Министрмүдин Совет дөцнәд, эн тәрәр шиидвр батлж авв.

Элст балһсна Советин кү-

Түлән әрвлгдв

Түлә әрвлж хоршуллһн — государственн керг. Эн тер хаһллһнд Элст балһсна хойрдгч тойгта аца зөөдг автомашин-күчнә предприятин залачнр шунмһа кевәр орлцж, му биш күцәмж бәрҗәнә. Түлә әрвллһнә тус деңц болгч фактормуд олн. Учрнь — прицепмүд болн рационализаторск сүв-селвгүд өргәр олзлж көдллһн. Эн тус предприятин ясврин әңгин коллектив күч-көлснә өөдән күцәмж бәрҗәнә. Машидт цагтнь, өөдән чинртә ясвр кесньс ниитә залач болһн көдлмшин цаган ик олзтаһар эдлж көдлҗәнә. Тегәд чигн предприятин коллектив ердә җилин дотр 1900 литр бензин болн 600 литр дизе-

Цуг әмтнүр, олна организацсур, күч-көлсч коллективсүр, предприятьмүдин, учрежденьсин, колхозмудын, совхозмудын, кооперативсин һардачнрур кеҗәх

ДУУДВР

Бидн, Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнр, мана келн-улсин культур болн энүнәс салһж болшго бат нег хувнь — хальмг келн йир күнд бәәдлд бәәхинь медәд, культуриг болн келиг шинәс тохраж үүдәхин төлә сән тодрха керг-үүл кех кергтәһинь медәд, таднур дуудвр кеҗәнәвидн. Келнә халхар йир му бәәдлд бәәх республик гиж мана республикиг нүүлго иләр келх кергтә гиж тоолҗанавидн.

Келн — һанцхн хоорндан күүнддг әв-арһ биш, энтн олн-әмтнә санан-седклнь болҗахиг, негхн келн-улсин биш, цуг күмн әмтнә үнлж болшго хәәртә зөөр болҗахинь медәд, олн-әмт өргәр орлцулад ахр болзгт «Хальмг АССР-т келнә тускар» гидг Закана проект белдәд сессь деер халәх, хальмг кел шинәс тохралһна болн республикд нег һазр бәәх талдан келн-әмтнә кел делгрүллһнә государственн программ ухалж авад, батлх күцл тәвҗәнәвидн.

Малнд тана деңц кергтә, күндтә мана гражданмуд! Общественн духовн, шагшавдын бәәдлин тускар ухалж зовжах, цуг улст төрскн келән дурлж хәәрллһиг, хадһллһиг, терүнә делгрлһнд нөкд боллһиг, талдан улсин келиг күндллһиг әврәннь әрүн кергән гиж санҗах цуг улст күчн-чидлән негдүлх кергтә.

Келн-әмтнә культурин болн келнә учрежденьст, цутхлңгудт, фольклорн коллективст, энтузиастнрт, келн-әмтнә культурин болн келнә халхин үүлдәчнрт материальн дөң өгхин төлә төрскн кел болн келн-улсин культур шинәс тохраж үүдәлһнә олна сан бүрдәхәр бәәх мана седвәриг дөңнтн гиж дууджанавидн.

Материальн дөң өгхәр бәәхлә, терүгән Цуг Әрәсән культурин сангин Хальмг республиканск әңгин 000702101-ч счетд орулж өгтн, тиигхләрн **төрскн кел болн келн-әмтнә культур шинәс тохралһна төлә гиж** әрк биш бичтн гиҗ сурҗанавидн.

Цуһарн хамдан күчн-чидлән олзлад үүлдхлә, мана санан-седкл күцх гиж итклҗәнәвидн.

Хальмг АССР-ин Деед Советин улсин депутатнр:

Багдыкова В. Б.
Бадмаев С. Б.
Биткеев П. Ц.
Борисенко И. В.
Кокуева А. И.
Очирова Н. Г.
Павлов С. П.
Пульстер В. Э.
Цымпилов В. Р.
Шалхаков И. Б.
Шиняев Н. У.

Литван, Латвин, Эстоня улсур Советск Социалистическ Республикудин Союзин Деед Советин Президиумин

ДУУДВР

Тәвн җил хооран күч-көлсчнрин сунһсн государственн йосна әлч болжах ах органмуд Литваг, Латвиг болн Эстониг советск социалистическ республикуд гиж зарлад, ССР-ин Союзд орхин туск шиидвр авсмн. Зууһад җилмүдин туршарт хам-хоша бәәсн улс нөкцлтиһ болн хамдан бәәлһнә залһлдаһар залһлдсмн.

Прибалтикин улс Советск Союзд орлһн зовлнта цагт — делкән хойрдгч дән җиләдән болжасн болн Европин ик зууһинь фашизм эзләд авчксн цагт болсмн. Литван, Латвин болн Эстоня күч-көлсчнр оккупацин зовлң, гитлеризмин болн терүнә өмн бәәсн йосна аврлт уга зовлң үзсмн. Ик гидг һару үзж, орн-нутгин цуг улсин хамцу күчн-чидләр Төрскән харсч

социальн-политическ бәәдлжирһллә гүүнәр болн цуг халхар ниилв, нарт делкәд әдлнә тоомсрнь батрв, нарт дәлкәд эдл-ахун болн культурн залһлдань өргжв.

Терүнлә хамдан, әврәнь гертән цеврллһнә процессмуд кеһәд бидн цуһарн әврәнь ухаһан болн седклән илдәр һарһж келдг болтл, советск өрк-бүлд яһж хәрлцәг сән талнь ясрулж болхинь, олн келн улста мана государствиг яһж шинрүлж болхинь хаһлтл кесг олн җил давв. Тавн җил хооран эклсн ондаруллһиг цуг орн-нутг болн энүнә улс болһн күләҗәсмн.

Улс болһн нөкцлтин тусинь, интеграцин сән тоотынь, әәмшг уга бат бәәдлиг күццднь олзлхин төлә мана хамцу бәәлһиг демократическ

шәр болҗана, догмсиг болн батрж одсн хуучн хәләциг диилхин төлә воолдх кергтә болҗана. Тегәд ода нег-негән медлһн, нөкцлт, нег-негән дөцнлһн, бәәх кериган негдүлһн, [illegible] шагшавдын сән тоотарн сольллһн, әмтн чигн, улс чигн хоорндан нег-негән күндллһн цаань уга кергтә. Тегәд таднд кежәх эн мана дуудвр — эмтн орн-нутгт йир кергтә конструктивн общественн күүндвр кехмн гисн дуудвр чигн болҗана.

Латвин, Литван болн Эстоня көдлмшчнрт, крестьянмудт, интеллигенцд, ветеранмудт болн баһчудт кесг күнд цаг давж һарсн мана хамцу туужд бичгдж орсн онцин өөнмүдлә залһлдулж мендән илгәҗәнәвидн, байн бәәхтә жирһл болн хөв-кишг дурдж һазриг соломас цеврлэд һар гектар һазр цев-эклжәнә. Ода деерән 2 миңһ һар гектар һазр цеврлгдсн бәәнә. Кировин нертә, «Новый мир» колхозмудын, «Октябрьский» болн «Юбилейный» совхозмудын механизатормуд цөөкн өдрәс урһц хуралһиг төгсәхмн. Урһц му биш. Районһар гектар болһнас дундлад 32,6 центнер буудя цокж авгджана. Зәрм эдл-ахусин комбайнермуд энүнәс өөдән күцәмжс бәрҗәнә. Үлгүрнь, Ленина нертә колхозд гектар болһнас дундлад 35.1, «Заветы Ильича» колхозд — 35,2, Кировин нертә колхозд болн «Победа» совхозд ирлцңгүһәр 33,3 болн 34,8 центнер буудя цокж авгджахиг темдглх кергтә.

Района эдл-ахус [illegible] пунктсур буудя зөөлһниг күцәһә бәәнә. Эн жилин зураһар государствин закрмд 22 миңһн тонн буудя буулһгдх зөвтә билә. Өдгә цагт темдглгдсн зура давулж күцәгдәд государствд 30 шаху миңһн тонн сән чинртә буудя хулдгдсмн. Производственн зурасан давулж күцәсн эдл-ахус дунд «Заветы Ильича», «Новый мир», Ленинә нертә колхозмуд, «Октябрьский» болн «Юбилейный совхозмуд йовна. Эн эдл-ахус зура деер немр буудя хулдлһиг цааранднь чигн күцәжәнә.

Района эдл-ахусин ик зуудьн, 630 гектар һазрт, хар һуйрин буудя тәрж урһагдла. Зуг «Заветы Ильича» колхоз болн «Октябрьский» совхоз хар һуйрин буудя тәрсн уга билә. Аштнь гектар болһнас дундлад 24.5 центнер буудя цокж авгдла. Ленинә нертә колхозин тәрәчнр болхла энүнәс өөдән күцәмжс бәрсмн.

Өдгә цагт Яшалтинск района эдл-ахусин тәрәчнр соломиг скирдт овалжана, һазр хаһлж йовна.

С. ЛОГВИНЕНКО.

вж шунж көдлжәнә. Тегәд чигн зуни өдрмүдиг чадмгар олзлжах хөөчнр хаша-хаа-

рун бийдль) көвүлтаһән хамдан.

С. Цеджиновин цокси зург.

•Зәңгс болн соңсхврмуд

Улсин депутатла болсн харһлт

Шидр Ики-Бурульск района [illegible] «Ут-Сала» заводын клубд эн эдл-ахуин күч-көлсчнрин СССР-ин улсин депутат, КПСС-ин XXVIII съездин делегат Д. Н. Кугультиновла харһлт болв. Нааран ирсн мөрд өскдг заводын көдлмшчнр, церглэчнр, специалистнр болн бәәрн әмтн партин XXVIII съездин көдлмшин туск, партийн хамгин ах форумд ямаран үнлт өгснә туск энүнә келсн үгиг оньган өгч ик соньмслһтаһар соңсв.

Харһлцанд КПСС-ин Центральн Комитетин гешүн, партин Хальмг таңһчин комитетин сегләтр В. Х. Бамбаев орлцв. Эн Д. Н. Кугультиновла хамдан партин съездин көдлмшин туск сурврмудт хәрү өгсн, деерән СССР-ин Деед Советин, тер мет мана республикин Деед Советин сессьмүдлә залһлдата сурврмудт бас тодрха хәрү өгв.

С. ЦЕДЖИНОВ.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советд

Хальмг улсин шүлгч С. К. Каляев олн жилиц туршарт бәәсн болн көдлсн герт терүнә нертә Хальмг АССР-ин литературн музей бүрдәхмн гиж Элст балһсна Советин күцәгч комитетин болн Хальмг АССР-ин бичәчнрин Ниицәнә өгсн селвгиг Хальмг АССР-ин Министрмүдин Совет дөцнәд, эн төрәр шиидвр батлж авв.

Элст балһсна Советин күцәгч комитет Хальмг АССР-ин культурин министрлә зөвчләд, тер герт музей секхин төлә ясврин көдлмш кеһәд, терүгән 1991 жилин мөрн сарин 1 шинд дуусх зөвтә гиж даалһвр өггдв.

Түлән әрвлгдв

Түлә әрвлж хоршуллһн — государственн керг. Эн төр хаһллһнд Элст балһсна хойрдгч тойгта аца зөөдг авто-[illegible] предприятин залачнр шунмһа кевәр орлцж, му биш күцәмж бәрҗәнә. Түлә әрвллһнә туст дөң болгч фактормуд олн. Учрнь — прицепмүд болн рационализаторск сүв-селвгүд өргәр олзлж көдллһн. Эн туст предприятин ясврин әңгин коллектив күч-көлснә өөдән күцәмж бәрҗәнә. Машидт цагтнь, өөдән чинртә ясвр кеснәс иштә залач болһн көдлмшин цаган ик олзтаһар эдлж көдлжәнә. Тегәд чигн предприятин коллектив өрәл жилин дотр 1900 литр бензи болн 600 литр дизельн түлә әрвлсмн.

Олна бәрсн күцәмжд предприятин кесг залачин бригадмуд күч-көлснәнь тәвцән орулсмн.

З. УЛЮМДЖИЕВА.

Советск Социалистическ Республикудин
Союзин Деед Советин Президиумин

ДУУДВР

Тәвн жил хоорад күч-көлсчнрин суңһсн государственн йосна әәлч болжах ах органмуд Литваг, Латвиг болн Эстониг советск социалистическ республикуд гиж зарлад, ССР-ин Союзд орхин туск [illegible] жилмүдин туршарт хам-хоша бәәсн улс нөкцлтин болн хамдан бәәлһнә залһлдаһар залһлдсмн.

Прибалтикин улс Советск Союзд орлһн зовлнта цагт — делкән хойрдгч дән жигдән болжасн болн Европин ик зууһинь фашизм әәлдәд авчксн цагт болсмн. Литван, Латвин болн Эстония күч-көлсчнр оккупацин зовлң, гитлеризмин болн терүнә өмн бәәсн йосна аврлт уга зовлһ үзсмн. Ик гидг һару үзж, орн-нутгин цуг улсин хамцу күчн-чидләр Төрскән харсгч Алдр дәәнд диилвр бәрсмн.

Дәәнә хөөтк жилмүдт Прибалтийск республикудин чигн, бүкләдән Союзин чигн экономическ болн социальн-культурн делгрлтд ик хуврлт болв. Производственн күчнә гидг көрң тогтагдв. Наукд болн әрдм-сурһульд ик ишкдл кегдв, келн-әмтнә санансерлнь өсәд, шин кемжәнд күрв. Республикуд Советск Союзин экономическ болн социальн-политическ бәәдл-җирһллә гүүвәр болн цуг халхар ниилв. Нарт делкәд эднә тоомсрнь батрв, нарт делкәд эдл-ахуи болн культурин залһлдань өргжв.

Терүнәс хамдан, [illegible] гертән цеврллһнә процессмуд кеһәд бидн цуһарн әврәннь ухаһан болн седкләи иләр һарһж келдг болтл, советск өрк-бүлд яһж хәрлцәг сән талнь ясрулж болхинь, олн келн улста мана государствиг яһж шинрүлж болхинь хаһлтл кесг олн жил давв. Тәвн жил хоорад эклсн ондаруллһиг цуг орн-нутг болн энүнә улс болһн күләжәсмн.

Улс болһн нөкцлтин тусинь, интеграцин сән тоотынь, әәмшг уга бат бәәдлиг күшдинь олзлхин төлә мана хамцу бәәлһиг демократическ болн хам-хоша ниицәр бәәлһнә эв-арһар тогтаж болх арһ мадна түрүн болж үчржана. Эн күцлиг күцц болхмн. Ондаруллһн — гисн энтн энүнәс авн эклж ардкан хәләлг межә бишинь. Болв энүнәс иргч улм сәәнәр үзгдлг өөдм болжахинь мадн мартлго бәәхлә, тер күцлмүдт күрлһнә хаалһд хаһлж болшго төрмүд уга.

Э. чик, шинрүллһн амр бишәр болжана, догисн болн батрж одсн хуучн залацин диилхин төлә ноолдх кергтә болжана. Тегәд ода нег-негән медлһн, [illegible] шагшадын сән тоотарн сольллһн, әмтн чигн, улс чигн хоорндан нег-негән күндллһнь уга кергтә. Тегәд таднд кежәх эн мана дуудвр — энти орн-нутгт йир кергтә конструктивн общественн күүндвр кехмн гисн дуудвр чигн болжана.

Латвин, Литван болн Эстония көдлмшчнрт, крестьянмудт, интеллигенцд, ветеранмудт болн баһчудт кесг күнд цаг давж һарсн мана хамцу туужд бичгдж орсн онцгә өөнмүдлә залһлдулж мендән илгәжәнәвидн, байн бәәхтә җирһл болн хөв-кишг зүүрәжанавидн. Дәәвр болн чик ухан-тоолвр келн-әмтнә суудан бәәж делгрлһиг суверенн социалистическ государствсин ниицәнд эдл зөвтаһәр орлцлһна сән тоотлань залһж чик шүүвр келһнд нөкд болх зөвтә. Терүнүр хаалһ удл уга батлж авгдх шин союзн бооцан секжана.

СССР-ин Деед Советин Президиум

•Хальмг келн—мана зөөр

БӘӘРН РАДИОЗӘҢГЛЛЬНӘ АРЬИГ КҮЦЦ ОЛЗЛХМН

Төрскн хальмг келнә төрмүдәр өдгә цагт дару-дарунь үг һарна. Терsuccessfully учрта, юңгад гихлә, эн туст зөвәр күнд бәәдл тогтсиг цуһар үзҗәнә. Баһчудын ик зунь ода хальмг кел медхш, һаза харһсн зәрм әмтн келән меддг болв чигн хоорндан хальмгаһар күүндхш. Хальмг билгтә бичәчнрин бичсн дегтрмүд җиләс җилдән лавкин тәвцст кевтнә. Хальмг келәр һардг газетәр әмтн соньмслһан уурчана. Тиим бәәдл серлтә күн болһниг үүмүллго бәәшго. Болв зәрм әмтнә келсн үгиг соңсхнь зүркн шарклна. «Хальмг келн керго, дассарн орсар келәд бәәв чигн күн ода икәр һарутшго», — гисн үг соңсгдна. Төрүц тоолвр уга санан тер, гиж сангдна. Тингж келсн күүнд ямаран хәрү өгч болхмб? Яһад цәәлһәд келәд бәәв чигн, медшго. Медхәр чигн тедн зүткхш. Илднь келхлә, тиим әмтн келән һолсн хөөн, төрскн улсин культурар чигн, туужар чигн соньмсшго. Дәкәд болхла, талдан келн улсин культурин зөөриг тедн медж, үнлж чаддмн биш.

Эврә улсин культуриг, келиг делгрүлх, келнәннь зөөрлә олн әмтиг таньлдулх седвртә әмтн болхла дала үг угаһар чинртә эн кергт чадсарн тәвцән орулжана. Мана газетин автормуд дунд тиим әмтн ховр биш. Теднә нердиг энд заахла үлү болшго, гиж санжанав. Хальмг улсин амн үрн үгин зөөриг сәәнәр меддг медәтнр И. Д. Мутяев, О. Э. Болдырев, Х. Ш. Ширеев медсән бичәд, редакцур илгәнә. Олн жилин туршарт мана газетин селькор болж Н. Б. Бадмаев үүлджәнә. Төрскн келән сәәнәр меддг эн күн өнрдин соньн зәңгс, статьяс бичнә. Нань чигн кесг әмтнә нер зааж болхмн.

Болв эн саамд бидн талдан төр хәләх санатавидн. Хальмг кел дасллһиг ясрулхин төләд, төрскн культуриг делгрүлхин төләд цуг арһинь күцц олзлж үүлдх кергтә. Эн туст зәрм хуврлтс бәәхиг бас үзлго бәәж болшго. Хамгин түрүнд хальмг келнд государственн келнә статус зүүлһх кергтә, гиж кесг мана умшачнр селвгән өгнә, тер тоолвриг бидн дөңнжәнәвидн. Партийн болн советск органмуд чигн эн төриг оңгасн алдҗахмн уга. Үлгүрнь, хальмг кел дасллһиг ясруллһна немр керг-үүлдврмүдин туск тогтавр шидр КПСС-ин таңһчин комитетин бюро батлж авсмн. Хальмг келнд государственн келнә статус зүүлһхин туск төр республикин Деед Советин дарани сессь деер тәвхмн гисн тоолвр тер тогтаврт бас бичәтә бәәнә.

Болв олн җилин эргцд эс хаһлгджасн эн төриг һардгч органмудын тогтаврмудар хаһлж болшгонь медгджана. Цәәлһврин аһу ик көдлмш кегдх зөвтә, әмтнә чик уханседкл, дасх, делгрүлх дурн кергтә. Эн саамд олнд зәңгллһнә средствсин арһиг олзллһн ик тусан күргхнь лавта. Сүл цагт районын газетмүдт хальмг келәр барлгдсн халхс, онц статьяс барлгдг болжана. Эннь йир соньн йовдл. Тиим сән эклцин седвриг Приозерн района «Заветы Ильича» газетин редакц татсмн. Талдан редакцст тернь сән үлгүр болсмн. Зуг, һундл болхларн, ним халхс ховрар барлгдна. «Заветы Ильича» болн Приютненск района «Путь к коммунизму» газетмүдин редакцсас бишнкнь, наадк редакцс тиим халхсиг хая-хая, болсбүтсәрнь барлж һарһна. Энүнд бас эврә учр бәәнә.

Олнд зәңгллһнә чинртә дәкәд нег средств — бәәрн радиозәңгллһн болжана. Өдгә цагт мана республикин район болһнд бәәрн радио көдлнә. Бәәрн күч-көлсч коллективсин бәәдл-җирллин тускар, соньн йовдлмудын тускар тер зәңглнә. Цуһар эдл көдлнә гиж болшго. Дуту-дунд чигн теднә көдлмшт учрна. Цуг эн тоотыг шинжлх төр бийдән эн саамд тәвжәхшв. Хальмг кел дасхлһиг делгрүллһнд, бәәрн әмтиг шин зәкгслә хальмг келәр таньлдуллһнд бәәрн радио ямаран тәвцән оруҗахнь намаг соньмсулжана

КПСС-ин Целинн района комитетин сегләтр А. М. Натыров минн сурврт ним хәрү өгв:

— Бәәрн радио манад көдлнә. Болв хальмг келәр соңсхврмуд йир ховрар кегднә. Энүнд олн учр зааж болхмн. Техникин арһнь чигн тату. Бәәрн радиод дамшлтта журналист көдлдг болв чигн, хальмгаһар соңсхвр белддг дамшлт терүнд уга. Болв эн халхин көдлмшиг бидн ясрулх санатавидн, — гив.

Ики-Бурульск района селәдәр болн поселксар хальмгуд олар бәәнә. Теднә төләд шишлң хальмг келәр соңсхврмуд келһнә төрәр партин райкомин хойрдгч сегләтр А. М. Леоновла күүндүв.

— Манад бәәрн радион соңсхврмудыг В. М. Нохаева белднә. Долан хонгт һурв дәкж эн эфирт һарна. Терүнәс нег өдртнь хальмг келәр соңсхврмуд кегднә, — гиж Афанасий Мартынович цәәлһв. — Эн халхин көдлмшт дуту-дундс бәәнә. Зәрм соңсхврмуд цагланьлень кегдхш. Тер бийнь арһ-чидләрн энүг күцәхәр радиобүрдәһәч шунна.

Заасн хойр районд татуһартгтаһар болв чигн зәрм-зүрм хуврлтс эклснь медгджәнә. Бас тер мет Малодербетовск районд чигн зәрм радиосоңсхврмуд хальмгаһар кегднә.

'Болв бүкләдән республикәр эн бәәдлиг гүүнәр шинжлхлә' кегдснәс кегдәд угань кесг холван ик. Хальмг келәр һардг соңсхврмудын тонь дегд баһ болна, гиж келгдлә. Терүнә һол учрин тускар онц келх кергтә. Дигтә эн саамд районын газетмүдт хальмг келәр барлгдсн халхс ховрар һардгин учриг чигн заах кергтә. Эн туст хамгин чинртә гисн төр — хальмгаһар келдг, бичдг журналистнр уга боллһн. Хальмг келнд государственн келнә статус зүүх кергтә, болв келән йоста сәәнәр меддг, бичж чаддг, ташр журналистск әрдмтә кадрмуд белдлһнд оньган эс тусхахла тиим статус хоосн үг болад үлдх әәмшг учрҗана, гиж санжанав. Районын газетмүдин редактормудын ик зунь хальмгаһар материалмуд бәрлхар шунна. Болв көдлдг әмтн уга болхла, келнә халх медрл тату болхла яһж эн кергиг күцәхмб?

Даавртан эн төр хаһллһнд Хальмг государственн университет тусан күргж чадх бәәдлтә. Энүнә филологическ факультетин хальмг келнә әңгиг жил болһн кесг әмтн төгсәнә. Теднә ик зунь школмудт багшлна. Редакцст болн радиод болхла тедн көдлж чадхш. Юңгад гихлә, теднд журналистск медрл, дамшлт уга. Статьяс бичдгиг, радион материалмуд белддгиг шишлң дасхх кергтә.

Эн төриг хаһлхин төләд газетмүдин редакцст, радиод көдлх специалистнриг университетд сурһх кергтә. Мана орн-нутгт тиим дамшлт бәәнә. Келхд, Дагестанск университетд бәәрн келәр бичдг журналистнр белдлһнә әңг секгдсн бәәнә. Тер дамшлтыг мадн чигн олзлж чадҗанавидн.

Даавртан эн төриг оданас авн эклж хаһлх кергтә. Орн-нутгин сурһулин талдан заведеньст журналистск медрл авн баһчуд тенд хальмг кел дасхш. Аштнь тедн хальмгаһар бичдг арһ уга болна. Көдлн бәәж кел дасна гидгнь амр биш төр. Тегәд чигн ода эн төрин туст күнд бәәдл тогтсн бәәнә.

Хальмг кел дасллһиг делгрүллһн олн зүсн төр хаһлхиг некжәнә. Теднә негнь олнд зәңгллһнә средствст көдлдг арһта специалистнр белдлһн болжана. Ода деерән эн төр оньгас алдгджана, гиж темдглх кергтә.

АНЖУКАН Ольга.

ИК ЧИНРТӘ ТӨРМҮД ХАЬЛГДВ

МОСКВА (ТАСС-ин корр.). Хотл балһснд болсн ВЦСПС-ин пленум чернобыльск аюлын ашиг уга келһнд профсоюзмуд орлцлһар үүлдврин программ батлж авв.

— Ним экстремальн бәәдлд көдллһнә эв-арһин туск мана халац дөрв һар жилин эргцд хуврв, — гиж ВЦСПС-ин сегләтр Г. Ф. Сухоручекова пленум деер келв. — Зеткртә йовдл аюлд хуврв терүнд кесг күн үкв, моральн болн экологическ һару үзвидн.

Тер аюлд зовлн үзсн әмтнд дөң өглһнә йовудынь күч-көлсчнрт таасгджахш, энүнәс көлтә регионд социальн, психологическ нәрн бәәдл ясржахш, гиж пленум деер келгдв.

Чернобыльск аюлын ашинь уга келһнә кергт, әәмшг уга советск атомн энергетикин делгрүллһнә кергт стратегий болн тактик ухалж авлһнд профсоюзмуд цуг кемжәнд дангин консультантнр эс гиж оппонентнр болх зөвтә. Эн жилин бийдль РСФСР-ин, Украина болн Белоруссин Министрмүдин Советмүдлә хамдан радиоактивн бузрдлһнла харһсн районт әмтн бәәхд ямаран кемжән әәмшг уга болхинь научн халхар йилһж медж авх кергтә. Чернобылин өөрк регионмудт бәәх әмтнә әрүл-мендинь ясруллһна, медицинск болн социальн теткврин программ яһж күцәгджахинь ВЦСПС бүртхх зөвтә.

Пленумд орлцачнр «Чернобыльск АЭС-т болсн зеткртә йовдлын ашла залһлдата төрмүдәр профсоюзмудын үүлдврин программиг» дөңнәд, терүг СССР-ин профсоюзмудын XIX съездин хәләврт орулж өгх болж шиидв. Үүлдврән зүүцүлж залһхин төлә союзн-республиканск комисс бүрдәх болн радиоактивн бузр һазрт болн экологическ әәмшгтә нань чигн зонмудт бәәх күүкдт дөң өглһәр профсоюзн седкл негдлһнә цугсоюзн сан тогтах болж шиидгдв.

ВЦСПС-ин пленум һазадын ордудын цуг профцентрмүдиг болн профсоюзмудыг тер зеткртә йовдлын үлмәч күрсн СССР-ин районын әмтнд дем болн моральн дөң өгтн гиж сурҗана.

Барт һарсн «Олна негдлсин туск» СССР-ин Закана проектин кесг положениг пленум нег мөслгч кевәр буруушав. Кемр эн законодательн акт батлгдхла, терүгәр профессиональн ниицән политическ партьсин, улсин фронтмудын болн гражданмудын талдан формированьсин тоод орулгдх болжана. Зуг энь профсоюзмудын үүлдврлә болн обществд энүнә әәлжәх ормла ирлцжахш. Профсоюзмудын уставиг юстицин Министерствд темдглж бичж авхмн. Прокурорск бүртклһ, тер мет теднә финансов үүлдврнь государственн органмуд бүртхх зөвтә гисн Закана проектин статьяс профсоюзмудын зөвинь йостаһан хаслһн болжана гиж пленум тоолжана. «СССР-ин профсоюзмудын зөвин туск» шишлң зака белдәд батлж авлһиг күцх кергтә гиж орн-нутгин Деед Советин гешүдт, профсоюзас бәәх улсин депутатнрт пленумин орлцачнр бичв.

Г. И. Янаевиг энүнә бийнинь сурврар болн бийинь Политбюрон гешүнд, КПСС-ин ЦК-н сеглтрт суңһсн учрар ВЦСПС-ин ахлачин үүрәс пленум сулдхв. ВЦСПС-иң шин ахлачиг ода суңһлго, хуһн сард болх СССР-ин профсоюзмудын XIX съезд күртл күлх болж шиидгдв.

Нуувчар зууһан өглһәр пленум деер ВЦСПС-ин ахлачин дарук суңһгдв. Теринь профсоюзмудын Москва балһсна совет һарджасн Б. П. Щербаков болв.

Соңсхвр

1990 жилин така сарин 25-д өрүн 9 часла Хальмг АССР-ин Деед Советин сүүрин залд улсин депутатнрин Элст балһсна Советин хөрн негдгч хуралтын IV сесс болхмн гиж улсин депутатнрин Элст балһсна Советин президиум зарлжана.

●Үүмлт үүдәсн йовдлын тускар

ТАГЧГ БӘӘХМН БИШ

Черноземельск районa тохма мал өскдг ССР-ин Союзин 60 җилин нертә заводт шидр болсн йовдл дүүһән мет районa межә һатц зарв. Цутнь эгл цуугәләс авч эклв. Залус дунд зәрмдән учрдг гевдлдән тиим чинр әүүдг болхий? Эврә зевән медүлх арһ уга болхла тиим күн нудрман олзлна. Негнегән хойр-һурв дәкҗ цокчкад тарж одлг.

Болв эн цуугән зевәр нәрн дахульта болв. Болв цугинь диг-дараһар келҗ өгнәв. Эн йовдл така сарин эклцәр учрв. Эдл-ахун кирһлһнә пунктд хәд кирһлһн гүргүдән орчкла. Энд нег отарин хөөдиг кирһлһн тегсҗ йовла, дарани отариг хашад оруҗала. Кирһгдсн хөөдиг җуцц һарһад уга бәәтл хашаһур талдан отарин хөөдиг экләд орулв.

Хөөдиг негдүлшгон тәлә ах хөөчнрин негнь тиигән адһв. Гүүҗ йовад эн һартан көдлҗәх электрическ машинкиг бәрҗәх кирһәчиг хар санә зүүлго түлкв. Санамр бәәсн күн энүнәс келтә бийән керчн гив. Тегәд эн кирһәч уурлад ах хөөчин әрдәс көөлдәд керүл татв. Керлдән ноолданд хүврв. Ах хөөчин ахнь эдниг зогсахар седв. Ноолда эклсиг кирһәчин ахнь үзчкәд бас ноолданд орлцв. Ноолдан удан болсн уга, өөрнь бәәсн әмтн эдниг салһад эвцүлв. Энүгәр цуугән тегсн болҗ медгдв.

Болв үдин хөөн ноолданд орлцсн негнь мини нег цохм көкрҗ одв, би болхла терүнд юм кесн угав гиҗ һуидад өшәһән авхар седв. Ах хөөч тал өөрдҗ ирәд, чирәһәрнь цокчкад, эвцлдий гиҗ һаран татв. Болв тернь өгчәх һаринь бәрәд эвцлдхин ормд өмнәснь покад окв. Ноолдан хәрү эклв. Эврә көдләчән дөңнәд цуг кирһәчнр көдлмшән хаяд, тер отарин хөөдиг кирһшговидн гисн неквр тәвв. Тиигхлә хөөчнр хөөдән хашаһас һарһчкад хошурн тууҗ һарв.

Энүнә дару бәәдл улм хурцдв. Поселкин хаҗуд бәәх автозаправочн өөр нег тагт бәәнә. Терүнә нег хаҗуд уулын келн әмтн хурв. Тедниг үзсн бичкдүд эдн хурҗахин тускар селәнә әмтнд зәңглв. Эн цагт кирһлһнә пункт көдлҗәлә. Эн зәңг соңссн кирһәчнр көдлмшән дегц хаяд цуһар гилтә ик багар тагт тал ирв. Эн хойр багиг зут тагт салһҗана. Әмтнә келсәр, хойр халхас тус-тустан, кирцхд, зу һар күн билә.

Эн цагла милицин көдләчнр шулун-шудрмган үзглв. Хойр баг хоорнд ноолдан экләд уга бәәтл эдн хоорндынь орлцад, эвләд-довлад бәәҗ әмтиг номһрулв. Кемр эдн невчкнәр дутсн болхла ик гидг цус асхлдан болх билә. Тиигчкәд эднд дөң болхар Каспийск, Яшкульск болн Ики-Бурульск районудын милиц бас ирсн билә.

Әмтн тарҗ одв, милиц хәрв. Дарунь селәнд бәәх әмтнә цуглран хурв. Нааһан тер ноолданд орлцсн болн үзсн әмтнлә хамдан услврин участкин механизатормуд, өвс хадҗ белдҗәсн бригадмудын көдләчнр, хөөчнр болн үкрчнр ирв. Тохма мал өскдг заводур республикин болн районa даавртa көдләчнр бас ирцхәв. Тер цуглран деер ил күүндвр болв.

Тер йовдлын хөөн партийн болн советск органмудын көдләчнр малчнрин хошмудар, селәнә әмтнлә интернациональн иньглтин тускар баһ биш күүндвр бүрдәв, эн күнд цагла келн әмтнә ул деер әңгрхмн биш, зерглһән улм батлх кергтә гиҗ дуудҗав. Черноземельск районд даргин, чечен, авар болн нань чигн келн әмтнә элчнр арвад җилмүдт бәәҗ көдлҗәнә, тедниг бәәрн әмтн гиҗ нерәдҗ болхмн, энд, Хальмгт, эднә үрдүд болн ачнр төрлә, теднә төлә мана тег хойрдгч төрскнь болв гиҗ келҗәв. Тиим күүндвриг икнкнь медҗ дөңнв. Нег һазр деер, нег нарн дор бәәчкәд ода юуһинь хувах кергтә болҗахмб?

Болв, тер бийнь, тиим әмнүгин күүндвр бүрдәлһнә ашнь дегд сән болна гиҗ келҗ болшго. Әмтн дунд тархагддг олн зүсн зәңгс терүнә ач-тусинь уга кеҗкнә. Тиим худл-ховиг диилхин төлә олнд зәңглһнә средствсин дөң кергтә болҗана. Болв зөв-йос харлһна органмуд, партийн болн советск көдләчнр энүнә тускар газетд бичхәр седхш. Мөшклһн төгсәд уга, тегәд өмнәснь юм кехмн биш. Зуг мөшклһн төгссна хөөн тохма мал өскдг ССР-ин Союзин 60 җилин нертә совхозд юн болсна тускар бичҗ болҗана гиҗ эдн тоолҗана.

Болв мөшклһнә йовудт күн орлцхар седҗәхшлм, боомтг чигн болхар седҗәхшлм. Мөшклһн төгстл гемтә әмтнә нердиг чигн заахар күн седҗәхш. Болв эдл-ачуд ноолдан учрсн тускар газетд бичсн болхла олн зүсн хов-худлд әмтн иткшго билә.

Тохма мал өскдг ССР-ин Союзин 60 җилин нертә заводын цутхлц Черноземельский поселкур һартан бу авсн уулын әмтн орхар бәәҗ гисн зәңг Черноземельск районһар тарсн бәәнә. Самолетмудар авч ирсн, зәрмнь вертолетмудар авч ирсн шишлң эрдмтә салдсмуд теднг зогсаҗ чадв гиҗ соңсҗ болхмн. Спецназин салдсмуд бронежелеттә, каскта, щиттә, теднд нам бронетранспортер билә гисн зәңг бас соңсгдҗана.

Болв, үнндәнь болхла, тиим юмн уга билә. Поселкур чигн дәврхәр күн седсн уга. Зәрмдән хурад бәәсн уулын элчнр ноолда татх бәәдл һарһсн уга. Худл зәңгс болхла әмт үүмүләд, долца мет икдәд бәәв, йирин ноолдаг келн-әмтнә хоорндк цуугән гиҗ үзүлхәр седнә. Бола нег чигн халх келн әмтнә гариг болн некврг тәвҗәхшлм. Келн әмтнә нер дор орулх юмн кегдсн уга.

Тохма мал өскдг заводын һардвр эн туст дигтә-даратa үүлдвр күцәсн уга гиҗ келх кергтә. Цуугәг дор ормднь зогсаҗ чадсн уга, тиигчкәд кирһәчнрин үгд орад, тер отарин хөөдиг кирһшго зөв өгсн билә.

Энд дәкәд нег төрт оньг өгх кергтә. Хар һазриг болн Кизлярск идгиг ясрулһнин туск правительствин тогтаврас иштә Черноземельск районд бәәх малын то хасгдҗана. Тиигхлә, хөөчнрин бригадмуд бас хасгдна. Районд көдлҗәх хөөчнрин 99,9 процентнь уулын әмтн тогтадг учрар мел эдн көдлмш уга үлднә. Энүнәс иштә Хальмгт уулын әмтнд көдлмш өгчәхш, көдлмшәснь һарһҗана гисн зәңг тарна.

Тегәд, кемр хөөчнрин тоог хасхар седҗәхлә терүнә тускар учринь тохнятаһар заҗ урдаснь әмтнд медүлх кергтәлм. Тагчгар кергән кеһәд бәәхлә терүнәс зуг буру ашлврмуд кегднә гиҗ районд тогтсн бәәдл герчлҗәнә.

В. БАЙРХАЕВ,
мана эврә корр

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советд

Өрәл җил давв, юн күцәгдв?

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин дарани сүүр деер республикин тосхлтын организацс, министерствс болн ведомствс давсн өрәл җилд яһҗ көдлснә ашмуд хәләгдв. Тосхлтын объектс эдлврт орулҗ өглһнә туст ирлцңгү көдлмш кегдсинь темдглгдв. Эдлврт школ, бичкдүдин сад орулҗ өглһнә өрәл җилә зура күцәгдв. Зурһан сарин эргцд 225 километр электролинь тосхгдв, 1,5 миңһн гектар услврин һазр эдлврт өггдв, 13,2 миңһн хөөнә ормта хаша тосхгдв.

Госдаалһврар болн сиц әмтнә даалһврар әмтн бәәдг гермүд тосхҗ эдлврт өглһнә кемҗән өөдлв. Болв кесг министерств болн ведомств тосхлтын объектс эдлврт өглһәр даалһвран күцәсн уга. Тегәд чигн һоллгч кәрн эдлврт оруллһар зура күцәгдсн уга. Һоллгч кәрнгд һарһгдсн мөңгн зут 24,6 процентд олзлгдв, тернь давсн җиләс 10,3 процент баһ болҗ һарв. Әмтн бәәдг гермүд тосхлһна зура зуг 33 процентд күцәгдв, давсн җилинлә дүңцүлхлә тернь 12 процентд баһ болҗ тусҗана.

«Калмагропром», җилщин-коммунальн производственн негдлт, залһлдана заллт, республикин колхозмуд ард үлдҗ йовна. Хойр клуб эдлврт өггдсн уга. Соцкультбәәцин объектст һарһгдсн мөңгн хашнгар олзлгдҗана. Подрядн көдлмш күцәлһәр зураһан 97,6 процентд күцәв. ПСО «Калмводстрой», 64-ч КМК, «Севкавдорстрой», трестин 959-ч тойгта тосхлтын участок, «Калмстрой» негдлт зураһан күцәсн уга.

Өрәл җилин эргцд кесг объект эдлврт өггдсн уга. Үлгүрнь, Цаһан Нур совхозд клуб, Чолун Хамр поселкд бань, Ик Буурлд аптек болн нань чигн кесг объект эдлврт өггдсн уга.

Соцкультбәәцин объектс эдлврт оруллһар бас зураһан эс күцәсн предприятьнүд «Калмводстрой» негдлт, «Калмагропромстрой» негдлт болн нань чигн организацс бәәнә. Тосхлтын организацсар материальн-техническ көрн сул болҗана.

Балһсна болн районудын күцәгч комитетмүд объектсиг йир сулар бүрткнә. Советмүдин объектс тосхлһнд сул оньг өггдҗәхинь бас икәр шалһгдв.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Совет тосхлтын ирлцңгү организацсин һардачнрас тосхлтын объектсәр һарчах дуту-дундсиг ахр болзгт уурулхиг чаңһар некв. Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин сүүр деер хәләгдсн тәрәр республикин Госзуран ахлачин дарук Ю. Э. Ладьянов, тосхлтын Хальмг трестин залач Н. Е. Поздняков соңсхвр кев. Эн тәрәр Министрмүдин Советин ахлачин дарук Б. У. Ильянов үг келв.

●Рынкин экономикин төрмүд

ҮЗН БАЙРЛАД...

Зуни кем өрәлдҗ одв. Темсн, зер-земш элвгшәд, кимдрәд ирх цаг. Зуг мана балһсна рынкд одхла, тер дарунь «Үзн байрлад, иди һундад» гих үлгүр сангдна. Нүд байрлулх юмнь дала. Күүнд кергтә цуг тоотнь энд һоллгчдан бәәнә. Зуг хулдҗ авхд үннь ик. Авад хәләй, шин бодңг килограммнь күсдүңдүр арслң күрнә, хаяр болхла ода чигн 2 арслң. Кедүд өрк-бүлән терүгәр теткҗ болх? Арһ уга, гесән теҗәх кергтә. Тегәд өдр болһн әмтн базр темцәд һарна. Юңгад базрт оддв гихлә, государственн ларекудт үннь нам базрнәс ик. Үлгүр гихлә, үлгүр чигн бәрҗ болхмн. Кедү өдр балһсна «Огонек» гастрономин өөр 1 арслң 60 деншгә помидор хулдв? Биләрҗ одсн, өнг-зүс уга помидор тернь. Тер кемд базрт эздүдәс нежәһәд эс гиҗ күсдүңдүр арслңга сән помидор сул авч болҗана.

Мана корр.

ЗУРГУДТ: бодңг хулдхд орутә; идх санан бәәх болвчн; моңгиг ямаран чигн арһар кеж болҗана. В. Морозовин цоксн зургуд.

Зүткҗ көдлнә

Партин тәвсн неквръмүдәс иштә көдлмшән бүрдәҗ көдлҗәх предприятьмүдин негнь — тосхлтын Хальмг негдлтин коллектив. Өрәл җилә зураһас иштә 15 сай 198 миңһн арслңга тосхлтын-монтажн көдлмш генподрядар күцәхин ормд, 15 сай 429 миңһн арслңга көдлмш күцәсмн. Авсн даалһврасн үлү 1500 дөрвлҗн метр әмтн бәәдг гермүд эдлврт орулҗ өгәд, зураһан эдн 105 процентд күцәв.

Негдлтин күч-көлсч кесг коллектив өрәл җилә зураһан давулҗ, үзмҗтәһәр күцәһәд, дөрлдәнә нүүрт һарцхав. Үлгүрнь, Городовиковск балһснд бәәх 199-ч тойгта ПМК-н, гермүд тосхдг комбинатын, «Жилстрой» болн «Промстрой» заллгсин коллективсиг темдглҗ болхмн. Цуг эн коллективс тосхлтын-монтажн көдлмшин чинрнь бас чигн өөдлүлх зәр өмнән тәвҗ көдлҗәнә.

З. ИВАНОВА.

●СССР-ин МВД-н цәәлһвр

ПИРАТМУДТ ОДА ДЕЕРӘН ХААЦ УГА

Сүл цагт мана орн-нутгас самолетмуд талдан ордудур көөҗ авч йовхар седдг йовдлмуд икдҗ одв. Энүг тодрхаһар цәәлһҗ келҗ өгти гиҗ СССР-ин МВД-н колги-күчнә, дотр-дундын кергүдин ах заллтын начальник, дотр-дундын цергллтин генерал-лейтенант В. Д. Егоровиг сурв.

— Нидн җил дәврлһлә харһсн һурвн самолетас негнь чигн орн-нутгин межә давҗ һарч чадсн уга билә. Ода болхла бәәдл өөдләрҗ одв. Мана зурһан самолет орн-нутгин межә һатц тусв, теднәс тавнь — Швецд болн Финляндьд тусв. Самолет көөҗ авч йовхар седсн дөрвн йовдл зогсагдв. Тиигчкәд цуг эн йовдлмуд мөчн сарин 9-с авн така сарин 10 күртл болв. Иим үүлдиг нарт делкән зөв-йосна актмудт терроризм гиҗ келнә.

— Диг-дара хәләҗ харһдг болн авиапассажирмүдт әәмшг уга бәәдл теткдг органмуд тиим йовдлмудыг тоосн темдгләд бичәд авад бәәхәс биш, хөрҗ зогсахар болн дәврҗәх улсин өмнәс сөрлцхәр бәәхш бәәдлтә, хальһад килограмм хаһрдг вещество, 30 снаряд, 83 сурһулин гранат, түргәр шатдг болн хортә 100 шаху тонн вещество булаҗ авгдв. Сүл цагт нег иим йовдл болв: така сарин 11-д Рязаня аэропортд «Комплекс» гидг кооперативин ахлач Л. Киченин бәргдв, энүг негҗәд хәләхлә, бийнь кесн хаһрдг устройств авч йовҗ. Усн дотр хаһрулад заһс бәрдг устройств гиҗ терүгән келв.

Тиигв чигн, самолетар нисдг әмтнә хош-хораһинь халадг көдләчнр кезәд чигн эн көдлмшән сәәнәр кенә гиҗ келҗ болшго. Тегәд чигн 1988 җил Овечкихнә өркбүл самолет дотр зер-зевтә, боеприпаста орҗ ирәд, самолетыг көөһәд авад йовхар седсмн.

...багмуд болн организацс политическ күцлтәһәр кедг бәәсинь дамшлт үзүлҗәнә. Манад болхла, өмнь уголовн үүл һарһад, зарһас әәһәд зулҗах әмтн, тер мет психическ шалтгта әмтн, эс гиҗ яһад болв чигн һазадын ордуд орхар бәәх улс тиим үүл һарһна. Теднлә күүндхд дегд күчр. Экипажла күүндсн цагтан нег чигн үг тәвҗ өгхш, тегәд тәрүц гем уга кесг әмтн әмнәсн хаһцна. Иим улс экипажур дәврәд зер-зев, хаһрдг устройств олзлснас келтә 1958 җиләс авн самолетмудт 120 күн үкв, 200 һар күн шавтв.

— 1970—1975 җилмүдт самолетмуд дотр зертә-зевтә милицин көдләчнр йовдг билә.

— Тертн дөң болдг билә. Терүг шинәс орулҗ болх гиҗ санҗанавидн. Ода СССР-ин гражданск авиацин әәмшг уга бәәдлин государственн программин про-

---

Дулаһар тетклһнд—оньган

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин сүүрт республикин балһсдыг болн районудын цутхлңгудыг 1991—1995 җилмүдт дулаһар тетклһнә объектс тосхлһна төрмүдәр өргн күүндвр болв. Республикин балһсд болн районудын цутхлңгуд күчнь баһ котельнәс дулаһар теткгднә. Тер котельня кесгнь йир сулар көдлнә.

Сүүр деер котельня тосхлтын йовуд зөвәр хашңгдҗана. Арвн җилин эргцд Каспийск болн Городовиковск балһсдт котельн тосхгдҗана. Министрмүдин Совет эврәннь авсн тогтаврта котельнс тосхлһна йовудыг түргдүлхиг чаңһар некв. Эн төрмүд хаһллһиг түргдүлхинь «Калмводстрой» негдлтд, республикин җилщин-коммунальн эдл-ахун территориальн-производственн негдлтд, районудын күцәгч комитетмүдт даалһгдв.

Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Президиумин сүүрт республикин промышленностин предприятьмүд өрәл җилд яһҗ көдлснә ашмуд бас хәләгдв.

Производственн зура күцәлһнд бәәх дуту-дундсиг ахр болзгт уурулхиг ирлцңгү министерствсин болн ведомствсин һардачнрас чаңһар некв.

Министрмүдин Советин сүүрт нань чигн төрмүд хәләгдҗ, ирлцңгү тогтаврмуд батлҗ авгдв. Президиумин сүүриг Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач Б. Ч. Михайлов һардв.

Зураһан күцәв

мплекси бригадмуд күч-көлснә тәвцән орулв.

З. БАДМАЕВА.

Зуни кем өрәлдж одв. Темсн, зер-земш әлгшәд, кимдрәд ирх цаг. Зуг мана балһсна рынкд одхла, тер даруњ «Үзн байрлад, иди һундад» гих үлгүр сангдна. Нүд байрлулх юмнь дала. Күүнд кергтә цуг тоотнь энд һоллгчдан бәәнә. Зуг хулдж авхд үнь ик. Ағад хәләй, шин бодицг килограммнь күсдүндүр арслн күрнә, хаяр болхла ода чигн 2 арслң. Кедүд өрк-бүлән терүгәр теткж болх? Арһ уга, гесән тежәх кергтә. Тегәд өдр болһн әмтн базр темцәд һарна. Юңгад базрт оддв гихлә, государственн ларекудт үнь нам базринәс ик. Үлгүр гихлә, үлгүр чигн бәрж болхмн. Кедү өдр балһсна «Огонек» гастрономин өөр 1 арслң 80 деншгә помидор хулдв? Билдрж одсн, өнг-зүс уга помидор тернь. Тер кемд базрт әәдүдәс нежәһәд әс гиж күсдүндүр арслнга сән помидор сул авч болжана.

Мана корр

ЗУРГУДТ: бодицг хулдхд орутә; идх сапан бәәх болвчн; мөңгиг ямаран чигн арһар кеж болжана. В. Морозовин цоксн зургуд.

гнь чигн орн-нутгин межә давж һарч чадсн уга билә. Ода болхла бәәдл ондарж одв. Мана зурһан самолет орн-нутгин межә һатц тусв, теднәс тавнь — Швецд болн Финляндьд тусв. Самолет көөж авч йовхар седсн дөрвн йовдл зогсагдв. Тингчкәд цуг эн йовдлмуд мөчн сарин 9-с авн така сарин 10 күртл болв. Ним үүлиг нарт делкән зөв-йосна актмудт терроризм гиж келдг.

— Диг-дара хәләж хадг болн авиапассажирмүдт әәмшг уга бәәдл теткдг органмуд тиим йовдлмудыг хоосн темдгләд бичәд авад бәәхәс биш, хәрж зогсахар болн дәврждх улсин өмнәс сөрлцхәр бәәхш бәәдлтә. Хәләһәд бәәхнь тиим болж медгднә...

— Уга, тиим биш. Гражданск авиацин самолетмуд көөж авч йовхар седдг йовдлмудын өмнәс МГБ-н, СССР-ин КГБ-н, СССР-ин МВД-н болн СССР-ин харсылтын Министерствин подразделеньс хамдан ноолда кежәнә. Һоллгчнь болхла — аһарт терроризмиг хәрлһн, самолетыг эзләд авчкад, көөһәд авад йовхар бедҗәх улсиг илдкж медж авлһн, үүл һарһлһиг өмнәснь хәрж зогсалһн. Тингхлә әәмштә, му ашта юмн болшго.

Самолет нисж һархин өмн дотркинь сәәнәр бүрткәд хәләх кергтә. Һанцхн нидн жил аһарин кәлгәр зөөж болшго кегдлмүд самолетар авч йовхар седсн 100 миңһ һар йовдл болв. Тингхд хадг 319 зер-зев, 400 миңһн олн зүсн боеприпас, 700 һар нат, түргәр шатдг болн хорта 100 шаху тонн вещество булаж авгдв. Сүл цагт нег ним йовдл болв: така сарин 11-д Рязаня аэропортд «Комплекс» гидг кооперативин ахлач Л. Кичениң бәргдв, энүг негжәд хәләхлә, бийнь кесн хаһрдг устройств авч йовж. Усн дотр хаһрулад заһс бәрдг устройств гиж терүгән келв.

Тингв чигн, самолетар нисдг әмтнә хош-хораһинь хәләдг көдләчир кезәд чигн эн көдлмшән сәәнәр кенә гиж келж болшго. Тегәд нигн 1988 жил Овечкихнә өркбүл самолет дотр зер-зевтә, боеприпаста орж ирәд, самолетыг көөһәд авад йовхар седсмн.

Эн жил пассажирск самолетмуд көөһәд авад йовхар седсн улсин хош-хораһинь бас бүрткәд хәләсмн. Зуг зер-зев болн хаһрдг веществос теднд уга бәәж. Ховр дәкж тер улс худлахар гранатын бәәдлтә юмар әәлһв. Дәкәд нег дәкж — хорһн шамар кеһәд нәрхн деесәр келкчксн «хаһрдг вещество» үзүләд әәлһәд, наад бишгнь худлахар хаһрдг болн хорта вещество цацад алнавидн гиһәд әәлһв.

— Аһарин террористнрин тускар ода әәмшг уга бәәдл теткләһнә церглтә медәд авчкв, тегәд эдн юн улснь келж болхий?

— Мана орн-нутгин тиим улсиг һазадын ордудын «коллегмүдләнь» дүңцүлхлә, йир соньн. Һазадын ордудт ним йовдлмуд террористическ болн экстремистск

дын ордуд орхар бәәх улс тиим үүл һарһна. Теднлә күүндхд дегд күчр. Экиндкнь ла күүндсн цагтан нег чигн үг тәвж өгхш, тегәд терүц гем уга кесг әмтн әмсн хаһцна. Ним улс экипажур дәврәд зер-зев, хаһрдг устройств олзлсиас көлтә 1958 жиләс авн самолетмудт 120 күн үкв, 200 һар күн шавтв.

— 1970—1975 жилмүдт самолетмуд дотр зертә-зевтә милицин көдләчир йовдг билә.

— Терти дөн болдг билә. Терүг шинәс орулж бәәх гиж санжанавидн. Ода СССР-ин гражданск авиацин әәмшг уга бәәдлин государственн программин проект кегджәнә. Терүг күцәтлиң төлә орн-нутгин аэропортмудт ирлцигү церглтс тогтах болж хәләгджәнә.

— Һазадын ордудур самолетмуд көөһәд авч одсн улс яһла?

— 1970 жилин Гаагск конвенцд — бидн терүнд бас орлцжанавидн — тиим үүл һарһсн улсиг орн-нутгтнь хәрү өгх әс гиж тедиә ирсн орн-нутгин закаһар тедниг засглх кергтә гиж келгджәнә. Швецин болн Финляндин общественность бас тингж санжана. Чик ухан диилх, тегәд тер үүл һарһсн улс манад заргла харһх гиж санжанавидн. Тиим үүл һарһсн улсиг хәрү орн-нутгтнь өгдг нарт делкән норм батлж авх кергтә гиж тоолжанавидн. Тернь аһарин пиратмудыг бәрх билә.

лв. Республикин балһсд болн районы цутхлнгуд күчнь баһ котельняс дулаһар теткгднә. Тер котельня кесгнь йир сулар көдлнә.

Сүүр деер котельня тосхлтын йовуд зевәр хашнгджана. Арвн жилин эгцд Каспийск болн Городовиковск балһсдт котельн тосхгджана. Министрмүдин Совет эврәннь авсн тогтавртан котельнс тосхлһна йовудыг түргдүлхиг чаңһар некв. Эн термүд хавлһиг түргдүлхмнь «Калмводстрой» негдлтд.

умин сүүрт республикин промышленностин предприятьмуд өрәл жилд йир [illegible] ашмуд бас һалигдв.

Производственн зура күцәлһнд бәәх дуту-дундыг ахр болзгт уурулхиг ирлцигү министерствсин болн ведомствсин һардачнрас чаңһар некв.

Министрмүдин Советин сүүрт нань чигн термүд хәләгдж, ирлцигү тогтаврмуд батлж авгдв. Президиумин сүүриг Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин ахлач Б. Ч. Михайлов һардв.

Зураһан күцәв

Өрәл жилин зураһан үзмжтәһәр күцәсн предприятьмуд дунд «Промстрой» һалтын коллектив йовна. Давсн цагин дотр эдн генподрядар нег сай 488 миңһн арслнга тосхлтын-монтажн көдлмш кеһәд, даалһвран 102,6 процентд күцәв. Зура деер 129 миңһн арслнга тосхлтын монтажн көдлмш кегдв. Күч-көлснә һарц көдлүллһнә зураһан тосхачнр 115 процентд күцәв.

Көдлмштән баһ механизац өргәр, цаган тустаһар олзлснас, көдлмшин таал өөрснәс иштә тиим күцәмж бәргдв.

Коллективин бәрсн күцәмжд дамшлтта тосхачнр Владимир Тимофеевич Сердюковин болн Юрий Улюмжиевич Грицковин һарджах комплекси бригадмуд күцәәснә тәвцән орулв.

З. БАДМАЕВА.

Ору авв

«Волгопродмонтаж» трестин Хальмг ПМК-н коллектив эн өдрмүдт шунж күүрлгч әв-арлар көдлжәнә. Өрәл жилин даалһврасн үлү 195 миңһн арслнга тосхлтын-монтажн көдлмш әврәнь арһ-чидләрн күцәсмн. Давсн цагин дотр зураһасн үлү 70 миңһн арслнга ору коллектив авсмн.

Өрәл жилин зураһан болн социалистическ даалһвран үзмжтәһәр давулж күцәсн монтажникүдин бригадмуд коллективд олн. Эдн дунд Александр Алексеевич Сударевин, Владимир Александрович Юрковин, Владимир Федорович Леоновин һарджах монтажникүдин бригадмудыг темдглж болхмн.

ҮЛМЖИН З.

●Закана проектин тускар

КҮҮНӘ ЗӨВИН ИК ЧИНРТӘ НЕГ ХҮВНЬ

«Хамдан негдәд ниицә бүрдәдг зөв күүнә болн гражданинә зөвин ик чинртә нег хүвнь...». Мана обществиң кезәнәс авн күләжәсн олна негдлтсин туск закана проект тингж эклжәнә. Терүг цәәлһж өгти гиж СССР-ин АН-ә государствин болн зөвин Институтын олна организацсин проблемн багин һардач Д. В. Шутьког ТАСС-ин корреспондент А. Аладинский сурв.

— Эн олна негдлтсиг ик эртәс хәләһәд диглж авх кергтә бәәсмн, — гиж тер темдглв. — Цугсоюзн органмуд, научн подразделеньс чигн, государственн органмуд чигн эн туст көдлмшиг зөвәр ора эклв. Тегәд зәрм республикуд — Литва, Эстонь, Грузь, Молдавь, Таджикистан, Казахстан — сүл хойр жил эврә законодательн актмуд батлж авв. Тингчкәд энүгән олн зүсәр кенә. Зәрм регионмудт актмудыг республикүдин Деед Советмүдин Президиумс, каадкстнь, үлгүрнь, Молдавьд — республикин Министрмүдин Совет батлж авв.

Цугсоюзн акт угаһас олтә зәрм республикүдт, нег үлү Прибалтикд, программарн болн күцлмүдәрн Цугсоюзн, Федеративн болн йирин күмни күцлә эс ирлцжах олн зүсн негдлтс һарад бәәнә.

— Мана орн-нутгт болжах политическ процесс әмтнә некврәс ард үлджәнә гиж мадн сүл цагт келчәвидн. Энүнд наук, онц авад келхлә, обществоведческ наук бас гемтә болх. Тиим эсий? Наук иргчин төлә көдлх зөвтә, олна процессмүдиг урдаснь тааж келж өгх, тедниг зөв-йосар теткх зөвтә.

— Энтн чик, болв түрүләд дамшлтын үүлдвр күцәдг органмуд наукин сүв-селвгин тускар юн гиж сангинь хүврүлх кергтә. Олна жисәдин зөв-йосна статусин туск тер юридическ наук кезәнә тәвлә. Мана институтд 1918 жил олна организацсин шишлн сектор секгдлә. Цуг эн жилмүдин турушарт, хөр һар жилдән, мана коллектив болн юридическ нань чигн институтс орн-нутгт олна организацс тогтадг зөвиг өргжүлхин төлә үүлдлә. Болв, мана сүв-селвгиг күн оньгтан авдго билә, сүл цаг күртл мана өгсн сүв-селвгүд законодательствд орулж олзлгддго билә.

Арв шаху жил хооран, ашсүүлднь, тиим закана проект үүдәлһн эклла. Түрүн экиндән энүг эврә дурарн үүдәдг обществсин туск закан болх гиж санжала. Терүнә хөөн үүдәгч ниицәсин туск тер деернь немгдлә, нигәд энүгәрн эн керг төгслә. Зуг ода оньгкан, сүл цагт, олна негдлтсин, ниицәсин туск бүкл комплексн закан үүдәлһнә, терүнд шин партьс һарһлһна зөв-йосна нормин туск положень орулһна тер йосндан тодрхаһар тәвгджәнә. Нирин бийнь ним закан һарчах йовдл зөвәр ик ишкдл, мана орн-нутгт олна формированьсин үүлдврт йосна халхар зөв өглһн болжана.

— Эн закана кесг альтернативн вариант бәәнә гиж мадн сонславидн.

— Э, һурвн тиим вариант бәәлә. Түрүн вариант СССР-ин Министрмүдин Советин, СССР-ин юстицин Министерствин даалһврар СССР-ин АН орлцлһтаһар, һазадын кергүдин Министерствин, дотр-дундын кергүдин Министерствин, ВЦСПС-ин, ВЛКСМ-ин ЦК-н болн советск күүкд улсин Комитетин даалһврар үүдәгдлә. Дәкәд нег проектнь СССР-ин Деед Советд баһчудын кергәр бәәх Комитет келә. Һурвдгчнь депутат С. Б. Станкевичин болн Цугсоюзн заочн юридическ институтын хойр номт М. А. Федотовин болн С. А. Солдатовин һардврар авторск баг үүдәлә.

Эн һурвн проектиг негдүләд, эднәс хамгин сән тоотынь шүүж авад, нег проект ухалж авх даалһвр көдлмшч комиссьт өггдлә. Ним көдлмшин ашт кегдсн проект хөн сарин 30-д Деед Советин палатмудт түрүн умшлһнднь хәләгдлә.

— Эн проектст юнь харһсн уга, юнь терүц тал-талдан хәләцтә болв?

— Ик зуудан эн закаг яһж нерәдхин тускар зүткән һарв. Үлгүрнь, баһчудын кергәр бәәх комитетин члед энүг «Гражданмуд негдлт бүрдәдг зөвин тускар» гиж нерәдхмн гив. Мадн түрүн ормд гражданмудын политическ зөвинь, күүг тәвх зөвтәвидн, терүгәрн эн проектд гуманистическ, онц күүнә зөвин тускар ухаалдг чинр өгх зөвтәвидн гиж тедн цәәлһв.

Иргчдән һарат бәәх олна негдлтсин уставиг кен бичж авх зөвтән тускар бас ик зүткән һарв. Эн халхд хойр хәләц бәәлә. Зәрмснь энүг СССР-ин Министрмүдин Совет кех зөвтә гив. С. Б. Станкевичин проектд болхла, эн көдлмшиг СССР-ин юстицин Министерств кех зөвтә гиж келгдлә. Талдан кесг селвг бас өггдлә. Үлгүрнь, тер негдлтсин устав темдглж бичж авлһиг зарһин органмудт даалһх кергтә гиж келцхәв: СССР-ин Деед зарһд, республиканск, бәәрн зарһст. Тингәд зүткәд, зүткәд бәәж эн көдлмшиг СССР-ин юстицин Министерств кетхә гиж шиидвидн. Зуг ямаран чигн зүткәг урдк цагла әдл инстанц биш, зарһ хаһлх зөвтә, энь йоста чик болж һархмн.

Зөв-йос хардг органмудт олна негдлт нег үлү партийн организац бәәх зөвтәв, угай гиж бас зүткән һарла. Бурхн-шажна организацсин халхд кемжә тогтах кергтәв угай, олна негдлтсин үүлдврин кен бүрткх зөвтәв гисн тәрәр бас олн зүсн хәләц бәәлә.

Эн проектиг би гражданмудын политическ зөвинь болн сулдан бәәлһнь күцәлһнә халхд ик ишкдл гиж тоолжанав. Сталинизмин цагт үүдәгдсн законодательствлә дүңцүлхлә, энтн нег үлү ик чинртә йовдл болжана. Һоллгчнь болхла — мини заканаһар олна негдлт бүрдәхин төлә урдаснь ямаран чигн государственн органла зөвчләд керг уга. Терүг бүрдәжәх улс съезд, конференц кеһәд, һардгч органмуд сунһна, Устав батлж авна, тингчкәд терүгән темдгләд бичүлнә. Нигж манад түрүн болж ассоциацсин сулдан бәәж үүлдлһнә зөв йосндан күцәгджәнә, ним зөвиг харсж Әрәсәд сулдхврин жисәд, декабристнрәс авн социал-демократмуд күртл, ноолда кежәсмн.

— Тингәд ода цуг олна негдлтс темдглж бичгдж чадхмн болжану?

— Уга, цуһар биш. Би политическ партьсин тускар келүв. Эн проект күүнә зөвин Цуг делгү декларацас болн келн-әмтнә болн күүнә зөвинь туск нарт делкән һаһчинь актмудас иштә ухалж авгдсиг учрт авх кергтә. Цуг тер документст ямаран чигн негдлт, тер тоод партьс, үүдәлһнә халхд кемжән бәәнә, дурарн ямаран болв чигн негдлт үүдәһәд бәәдг зөв өггдхш. Закана проектд эннь 3-ч болн 21-ч статьяд келгджәнә. Болв эн тәр ода чигн йоста сәәнәр ухалгдад уга гиж би санжанав. С. Б. Станкевичин, М. А. Федотовин болн С. А. Солдатовин үүдәсн проектд чиңнәр бичәтә билә: «Церглә нинта олна негдлтс бүрдәгдх зөв уга» гиж. Мана цагт энтн ик чинртә пункт, иргчдән чигн энтн кергтә болх гиж санжанав. Үгин заагт келсүв, кесг һазадын ордудт конституцднь болн закадтнь эн тәрәр шишлн цәәлһвр бәәнә.

Олна жисәд тогтах улсин туск статьяг бас шинәс хәләх кергтә гиж санжанав. Цугсоюзн политическ партьс тооһарн миңһнәс баһ биш улс тогтах зөвтә гиж тер статьяд келгджәнә. Миниһәр болхла, энтн дегд бичкн тоо. Мана орн-нутг горхнь зөвәр баһар әмтн бәәх Португальд тиим политическ партьс 5.5 миңһн члетә болх зөвтә, ФРГ-д, Испаньд, Швецд бас партьсин туск квот йир ик.

Нирин эн тәрт һазадын ордудт ик чинр өгнә. Португальд, үлгүрнь, парть илрүүлдхин төлә терүнә цуг члед — 5.5 миңһн күн һаран тәвәд петиц орулжана.

Манад бас политическ бәәдл-жирһлд эк-толһа уга юмн бичә болтха гихлә, квотыг иклүлх кергтә.

Хойрдвар, зәрм һазадын ордудла әдл, бәәрн партьс гиж нерәдгддг партьс тогтаж болшго гиж илднь заалһад келх кергтә. Би балһсдын, областьмудын партьсин тускар келжәнәв, тер яһад гихлә, эдн бас обществд бәәдлиг ида-буда кеһәд бәәхмн. Тингхлә партин үүлдврнь зогсалһна тускар 21-ч статьяд нигж бичх кергтә: «Партин члединь тонь кемжәнәсн баһрад йовхла, терүг хаах тер тәвгднә».

— Худлахар дала кү негдүлсн болад парть һарһдг йовдл һаршгой? Худлахар немәд бичкдг йир сән дамшлтта мана орн-нутгт миңһн күүнә һар тәвүлсн болад цаас кечкхт юн бәәнә?

— Энүнәс әәхмн биш. Негдвәр, партин ханин туск петицд цуг члединнь хайгнь бичәтә бәәх зөвтә, тедн бийснь һаран тәвх зөвтә. Хойрдвар, мектә улсиг йосн заканһар некәд даавһрла харүлх. Законодательств эвдсн төләдән государственн болн олна органмудын үүл даажах улс чигн, гражданмуд чигн геман даах зөвтә гиж 20-ч статьяд келгджәнә.

— Һазадын ордудас партьс дөң авч чадхий? — гиһәд сурлдад бәәнә.

— Авч болшго гиж санжанав. Һазадын орнас авсн ямаран чигн дөң мана орн-нутгин дотрк политическ кергт орлцлһнь болж һарх. Цуг орн-нутгудт, нам тенд партьсин туск закад уга бийнь, партин сунһврин кампаньсиг мөңгәр теткләһнә туск закад бәәнә.

Негдлтст мөнг һарһж өглһнә тускар келхлә, коллективәрн негдлтд ордгиг бас хасх кергтә билә. Зәрм партьс бичкн бийнь ик күчтә спонсорта болад бәәхмн болжана. Тингхлә тедн чаадн партьс дорхнь сән бәәдлд бәәх.

— КПСС-әс нань темдгләд бичгдчксн политическ партьс манад бәәнү?

— Әрәсәд уга. Республикүдт бәәнә. Үлгүрнь, Эстоньд һурвн парть бийән бичүлчкв. Прибалтийск талдан республикүдт бас бәәнә. Литвад нам нег партиг мона сарин 11-с әмн темдгләд бичәд авчкла. Дәкж Союзд ним юмн уга.

— Тана тоолврар, эн проектд бас юнь шин, сән?

— Мана һазрт нарт делкән олна организацс тогталһна нормиг темдглж келх биләв. Одахн күртл манад 33-ч жилин хуучн акт бәәлә, терүнд Советск Союзин һазрт үүлдг келн-әмтнә отделеньс, нарт делкән правительственн организацс тогталһна тускар келгджәнә. Шин закана проектд болхла эн пункт улм ясрулгдв: Советск Союзин һазрт нарт делкән негдлт тогтаж болхмн. Энүнә уставиг цугсоюзн негдлтсин уставла әдләр бичж авх зөвтә.

— Олна организацсин үүлдврнь кен бүрткхмб?

— СССР-ин Генеральн прокурор болн энүнә медлд бәәх прокурормуд.

ОРН-НУТГТ экономикин халхар күнд бәәдл тогтсиг цуһар меднәвидн. Энүнәс иштә республикин эдл-ахус, предприятьмуд үүллһнд бас торвр һарчахмн болжана. Мал өскдг, буудя урһадг совхозмуд болн колхозмуд чадмг һардврин ашт баһ биш орутаһар көдлж чадхмн, көдлжәнә. Болв талдан көдлмш күцәлг эдл-ахус үүллһнә иргч хаалһ тиим һо биш, гих кергтә. Тиигж келхд учр бәәнә.

Үлгүрнь, Октябрьск района «Октябрьский» совхоз. Түрүләд эн машинн-тракторн станц болж тогтла. Цөөкн жил хооран эн эдл-аху совхозд хүврүлгдв. Тер бийнь совхозин производственн үүлдврт дала ик сольвр орсн уга. Урдк кевәрн республикин эдл-ахусин олна малд хот беллгдҗәнә, эн көдлмшиг шишлң бригадмуд күцәжәнә. Арвн, арвн тавн жил хооран тиим кевәр күч-көлсч үүлдвр тогтагджасмн. Өдгә цагт чигн бәәдл сольгджахш.

Оньг некҗәх төр

Эдл-ахун иргчнь ямарамб?

Ашть совхоз ик орутаһар эс көдлснәс иштә социальн төрмүдт һарһгддг мөңгн баһ болжана. Терүн деер әмтнд көдлмш өгх кергтә.

Тегәд чигн сүл цагт совхозин һардвр эдл-ахун үүлдвриг сольх сана зүүжәнә. Эврәннь сүв-селвгүдән тедн республикин агропромниицәнд, партин таңһчин комитетд күргж медүллә. Терүнә һол учрутхнь ним болжана. Республикин эдл-ахусин малд хот белддгән уурад «Октябрьский» совхозд мал өскх кергтә гижәцхәнә. Терүнә төлә цуг таал бәәлә. Теегин өвсн элвгәр һардг лиманмуд энд элвг, малын идг сән. МЖС бүрдхәс өмн «Цаһан Нур» совхозин меллд оржасн эн һазрт баһ биш мал бәәсмн. Ода күртл «Октябрьский» совхозин һазрт Цаһан Нуура мал бәәршлжәнә. Болв селвг өггдсн бийнь республикин һардвр ода күртл негн деерән һарад уга. «Октябрьский» совхозиг мал өскдг кеһәд Хар һазрин Главкин медләс республикин агропромниицәнә меллд оруллһна тускар нам күүндвр һарад уга бәәдлтә.

Тийм болв чигн эдл-ахун һардачнр эврәннь седвәрәр мал эклж бәржәнә. Эн совхозд мал өсклһн цуг халхаснь тустә болн олзта гиж дәкнәс темдглх кергтә. Урднь «Цаһан Нур» совхозд чигн эн ферм ик гиснд тоолгддмн. Ода болхла малын хошмуд бәәсн зәрм һазрт юмн уга. Зәрмсинь зуг худгин орм үлдснә темдгәр медж болхмн гихлә чик. «Октябрьский» совхозин производственн үүлдвриг сольхла элвг мал бәрәд ноос, мах хуллад орутаһар көдлх арһ бәәнә. Малын хот болхла энд оньдин элвг бәәсмн. Сүл жилмүдт белдсн малын хот үлдәд бәәдг йовдл темдглгджәнә. Үлгүрнь, нидн жил баһ биш өвсиг хуллж чадсн уга. Юңгад гихлә, телү тонн өвсн республикин Министрмүдин Советин көрн болхмн гисн заквр ирсмн. Тегәд көрн болж үлдсн өвсн эн жилин тоод орж үлджәнә. Совхозд болхла ору уга.

Республикд күч-көлс бүрдәлһнә болн шаннлһна нүүрлгч эв-арһ — нәәмәдллһнә подряд өргн делгрлт авчана. Олна малд хот беллһнә бригадмуд, звеньс нүүрлгч эн эв-арһиг өргәр олзлад өөдән күцәмж бәржәхмн болжана. Ашть, малд хот белд[illegible] баһржана. Талдан совхозмудт малд хот беллһнд туслмж күрглһн чигн баһржана. Юңгад гихлә, эдл-ахун тооцанд орсн совхозмуд болн колхозмуд туслмж күрглһн үнтә гиһәд эврә чидләрн малд цадхлн үвлзлһ теткәр шунна. Келж-келж урдк кевәрн үүлдхлә «Октябрьский» совхоз һарута нег эдл-ахусин тоод орхнь лавта. Эн эдл-ахуд малчнрин кадрмуд чигн һаәһәд керг уга. «Октябрьский» совхозд бәәх бийнь «Цаһан Нуурт» көдлжәх улс олн.

Малын хошмуд бәәх һазр нам

Олна малд—элвг тежәл

МАЛЧНР ТУСТА ДӨҢГӘН КҮРГҖӘНӘ

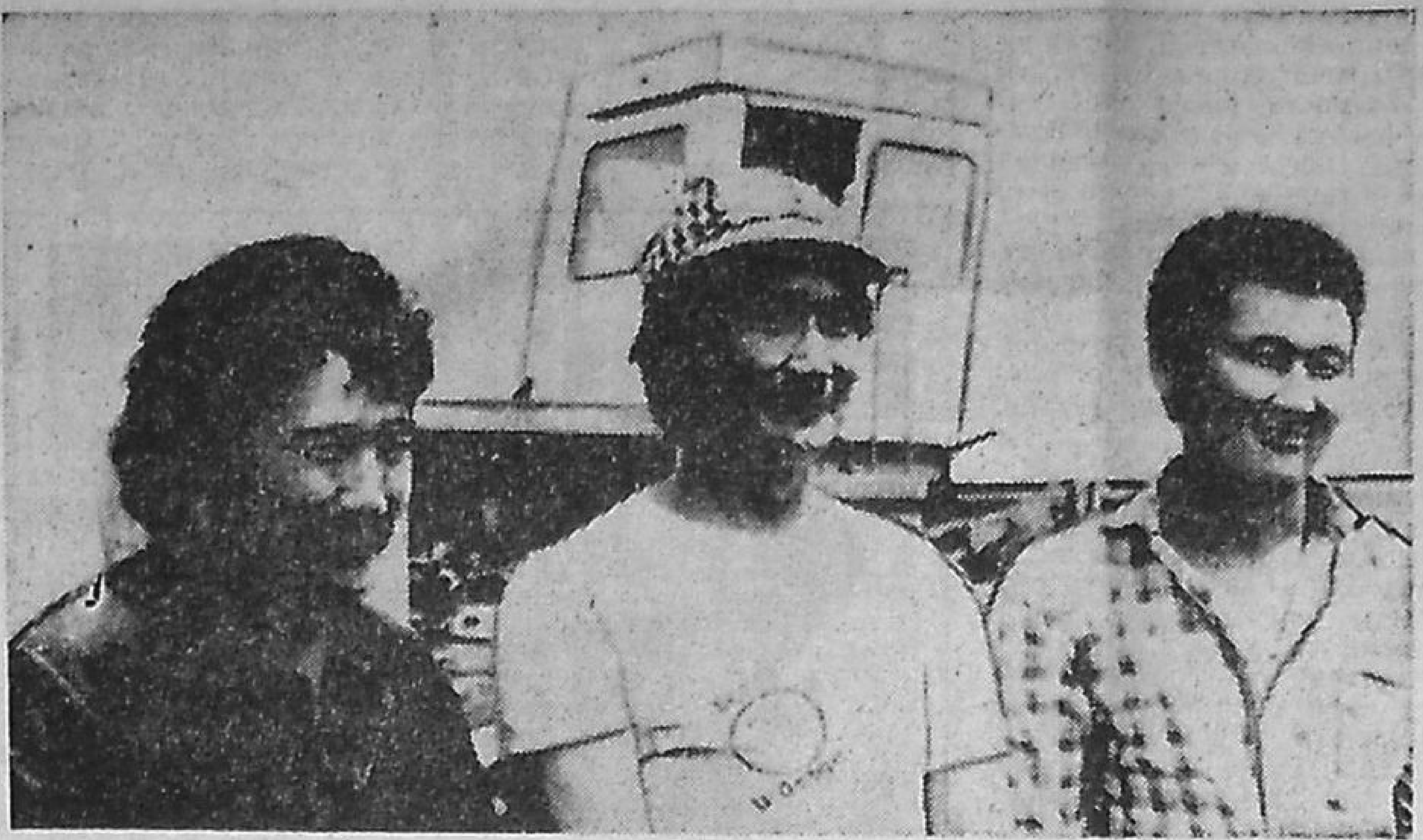

Селәнә эдл-ахун күч-көлсчнрин олн зүсн көдлмш жилин төгәлнд көтрхш. Эн өдрмүдт чигн Малодербетовск района «Красносельский» совхозин механизатормуд дарани даавртә көдлмш — тәрә хуралһан төгсәжәнә. Эн жил сәәнәр һарсн тәрәнә гектар болһнас дундлад зураһар хәләгдснәс зәвәр өөдән урһц авгджана. Энүнәс иштә олна, тер мет эзн әмтнә малд үвләр күцц күртм кигт хот белдж авхд сән таал учржана. Эн зүүтә малын үнтә хот ода малчнрин хошмудт зөөгджәнә. Тер мет сән чинртә солом бас малын шүүсн хотд сән немр болхмн. Энүг механизатормуд тәрәнә һазрас цеврлж хураж авчана.

Олна малд элвг тежәл белдлһнә туст килмжләд, совхозин һардвр услврин һазрас малын хот белдж авлһниг өргжүлжәнә. Терүнә туст сүл жилмүдт кесн көдлмшин ашт инженерн-мелиоративн һазрин аһу 960 гектарт күргдв. Нерь зарсн бригадир Борис Титович Бембеевин һарджах коллектив энүнд олн болн нег жилә тәрмр өвс урһажана. Тедн дотр люцерн, суданск өвсн хурагджана. Эрдни-шишә силост тәргдв. Бас тер мет 480 гектар бәәрн услврин һазрт малын хотын олн зүсн культурмуд шин бүрдсн Николай Гадеев һарджах бригад тәрж урһажана. Ода хойрдгч хадлһн кегджәнә.

Ирндән совхозин мелиоратормуд һурвн хадлһ ницгтәһәр кенә. Кемр усн таслвр угаһар орж ирәд бәәхлә, тер цагт нам дөрвн хадлһ цаглань кеж болхин тускар совхозин специалистнр келнә.

Һундл болсар, усн цувгар баһар ирдгт «Калмводстрой» негдлтин 2-ч тойгта ПМК-н коллектив бурута болжана. Ик цувгас ус наадан орулһна сорлһна станц эдн кесг жилд тосхж дууҗ чадлго бәәнә. Кезә терүгән эдлврт орулж өгхнь ода күртл медгджәхш. Терүг совхозин мелиоратормуд икәр нәәлж күләжәнә.

Услврин һазрас нааһар эдл-ахун механизатормуд 3200 гектар цаһн һазрас өвс хаджана. Энүнә һарцнь чигн эн жил му биш.

Тәрәнә, услврин һазрин, теегин өвснә урһц сән болсар совхозин механизатормудын көдлмшт эврә туста дөңгән малчнр күргжәнә. Зәрм хөөчнр, үкрчнр нам бригадарн шуурун хот зөөлһнд орлцжана. Тиим эв-арһар кесг хошт өвсн зөөгдәд авгдчкв.

Нег үлү цугтаһаснь түрүлж эврә хошурн царнгудын күк өвс ах хөөчнр А. Амапов болн В. Гасанов хойрин һарджах коллективс күргж авв.

ЭРДНИН Владимир,
мана эврә корр.

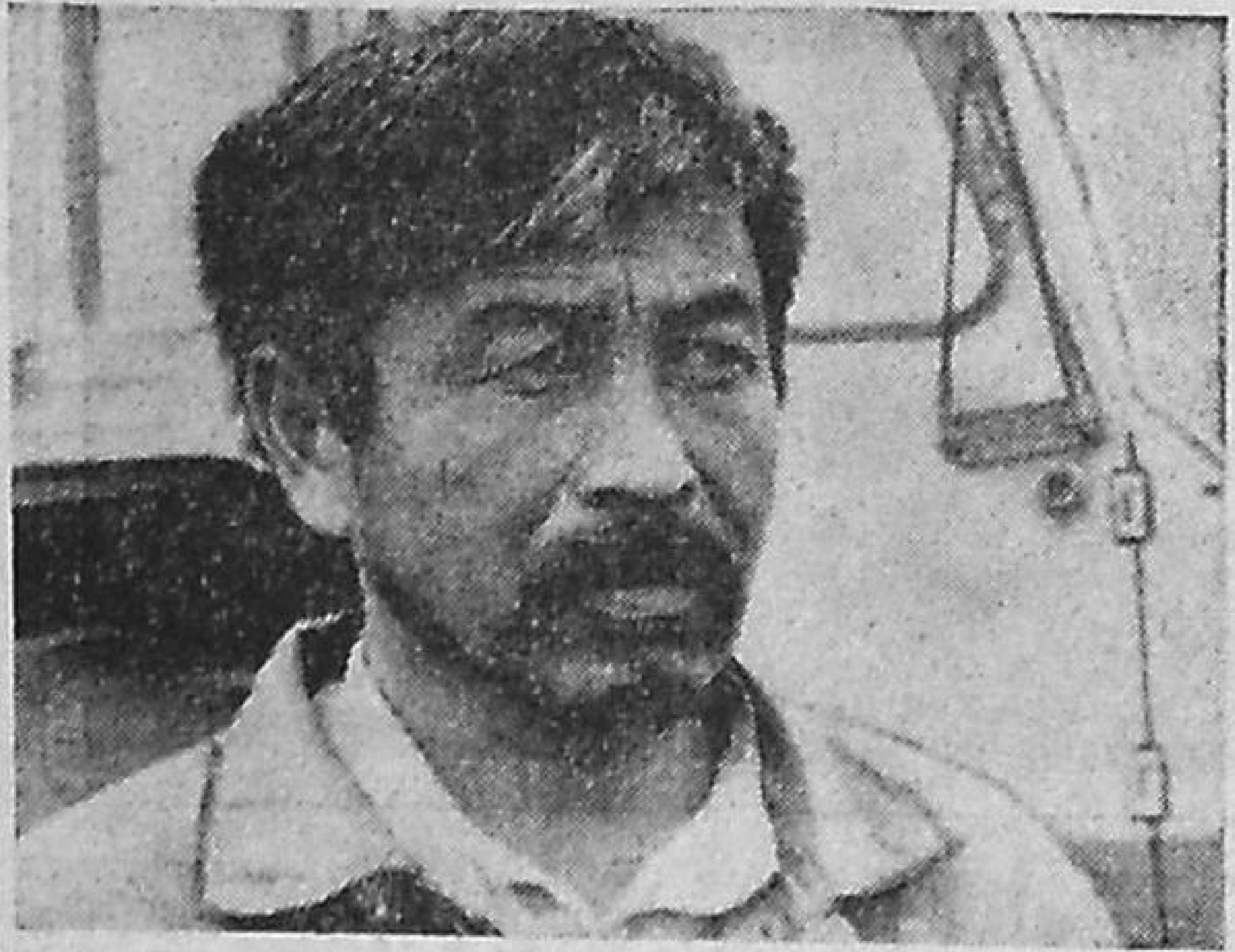

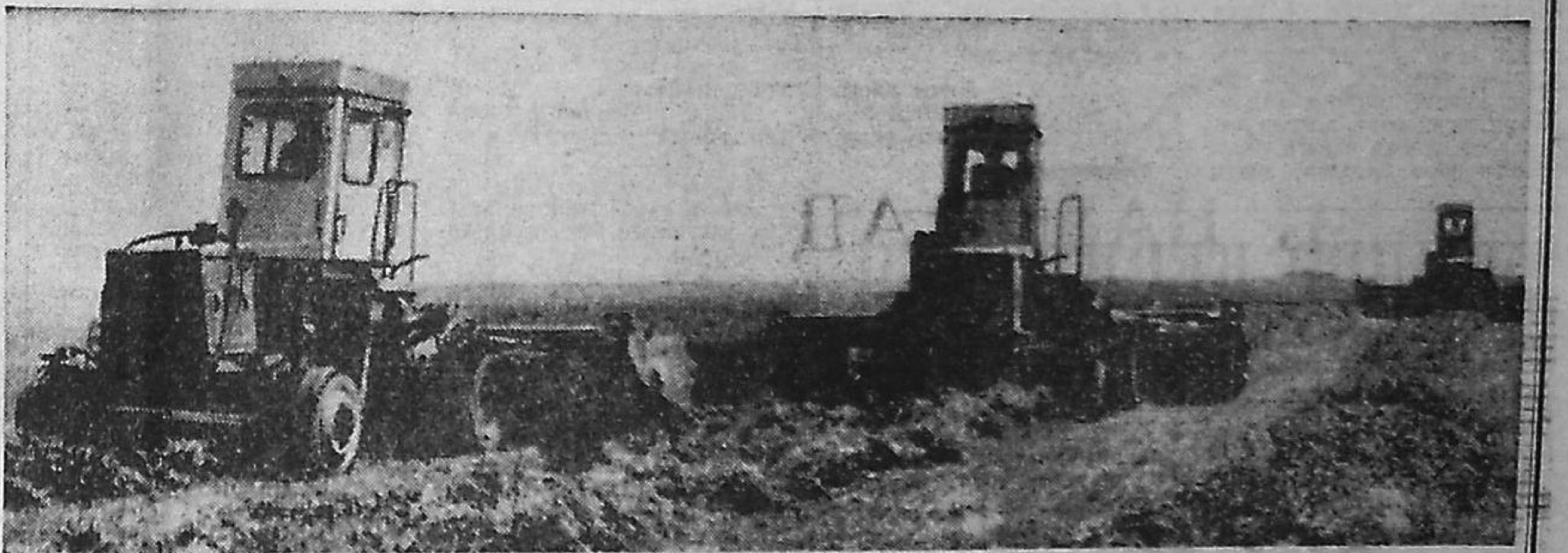

ЗУРГУДТ: деер зүн бийәснь — механизатормуд А. Д. Мукабенов, И. Я. Каруев, Н. В. Бембеев, дора — тракторист Н. Г. Баянов болн хадлһна агрегатмуд көдлмштән.

Авторин цоксн зургуд.

ЕЭС-лә болн НАТО-ла Венгрин нөкцлт

БУДАПЕШТ (ТАСС-ин корр. С. Иванов). Европарламентин болн ЕЭС-ин һардачнрла күүндснә йовудт Венгрь Европейск Экономическ Сообществлә өөрдлһнә график темдглж авч. Деед үзгин ах политикүдлә залһлдаһан батлж болв. Энүнә тускар Венгерск Республикин премьер-министр П. Анталл Брюссельд болсн пресс-конференц деер келв гиж венгерск бар занглжана. Залһлдана ашин тускар урдаснь келхләрн, эн жилин һахә сарин бийднь Венгрин болн ЕЭС-ин хоорнд «хамцу рынкд» Венгриг орулж авлһна тускар бооца келһнд белдлһәр күүндвр болхмн. «Хам

ҺАЗАДЫН ОРДУДАР

ӨВРМҖТӘ ЮМН БОЛСН УГА

Эс гиҗ ФРГ-ла кесн валютн, экономическ болн социальн нииңән зөвдән орсна хөөн ГДР-ин әмтнә җирһлд ямаран сольвр болсна тускар

Кемр ГДР-ин әмтнд сарң өдр, така сарин 2-т әдн тал теңгрәс Христос бууҗ ирх гиҗ зарлсн болхла, тер бийнь бурхн-шажна өврмжтә юмиг, деедгерманск маркиг күләжәснәсн тогтунар күләх била. Эн өдр нөвдән орх гиҗ темдглсн ФРГ-ла кесн валютн, экономическ болн социальн нииңән «һаәр деер байн жирһл» авч ирх гиж амлгдсн болдг. Келхд, Бонн тиигж иткүлжәсмн...

Седклин санаг болн үнн бәәдлиг дуңцулхийнь өмн, парламентск суңһвр деер ГДР-ин гражданмуд эврә хөвән нег дууһар христианск-оппозиционн партьс өгсмн. Илднь келхд, Бонн ямаран чигн уха ухаллго болн күүндврмүд келго бәәчкәд, социализмиг капитализмд сольхмн гисмн. Энь тегәд өөрхн әмтнд дуран икәр өглһн биш, урдаснь ухалчксн тооца келһн болжана. Социалистическ экономикиг капиталистическд орулх дутман бәәх төрнь улм икдхиг Гейна ца бәәх әмтн ил меджәнә. Социальн харслһна таалд өссн ГДР-ин гражданмуд, олн әмтн көдлмш уга бәәхинь, минь өцклдүр күртл мөңгн угаһар авчасн юмид мөңг өгх кергтәһинь

үнтә болж һарв. Нег зүсн эдл-уушин үн олн зүсн магазидәр әдл болхш. Тер «хәәәч» зәрмдән 100 процент тогтана. Цугнь бәәдг болвчн баһ бишәр гүүх кергтә болна, яһад гихлә, кимд юмн хәәгдинә. Государственн бооцана таалар болхла ГДР-ин әмтнә жалв хуучарн үлдсмн — ФРГ-әс 3—4 холванд бичкнәр. Цугин үн болхла гентки өөдләд Деед Германя хамгин өөдән үнд күрв. ГДР-ин улсин палатын сүл суур деер Премьер-министр Лотар Де Мэзьер иигж герчлв: олн зүсн эд-таврмудын заадуд болад, ик-ик хулд-гуулгәнә

ГДР-әс дәкәд әмтн ирх гиҗ әәҗәнә

БОНН. (ТАСС-ин корр. В. Абросимов). ФРГ-н предпринимательмүдин нииңәсин федеральн негдлтин ахлач К. Мурман ГДР-әс дәкәд әмтн нүүж ирх гиж әәжәнә. Хоша бәәх германск государствин промышленностьд структурн хүврлт удан болхла, көдлмш уга әмтнә то бас чигн өсх, гиж «Нойе оснабрюккер цайтунг» газетд өгсн интервьюдан эн келв. К. Мурман яһад саглжахнь медгджәнә. яһад гихлә, дәкнәс тендәс әмтн нүүж ирхлә, ФРГ-д бәәдл муурч одх, гиж «Вестдойче альгемайне» газет бичжәнә. Нидн жилин чилгчәс авн ФРГ тал зарч ирсн ГДР-ин әмтнә кесгнь дангин көдлх көдлмш хәәж ирсмн.

Вьетнамин компартин өмн бәәх чинртә гисн төрмүдин негнь болжана. Иигж КПВ-н ЦК-н Генеральн сегләтр Нгуен Ван Линь Хошиминд СРВ-н өмн үзгин балһсдын болн провинцсин партактивин селвлцән деер келв.

Партиг үлү улсас сулдхж авч цеврллһн орн-нутгин улсин сананла харһжана, тер мет нарт делкән өдгә цагин бәәдл теруг күцәхиг некжәнә, гиж КПВ-н һардач темдглв. Энүнә тоолврар, кампань цуг партьд болх зөвтә. Генеральн сегләтрәс авн КПВ-н эгл гешүд күртл терүнд орлцх зөвтә. Улс партьд иткхин тәлә олн-әмтнлә партин залһлдаг батрулхин тускар ухалх. КПВ-н гешүдин политическ сан-серлнь өөдлүлһәр цуг партийн звеност дусуләд көдлмш кех кергтә, баһчудт онц оньган өгх кергтә, коррупцла болн намь чигн му йовдлмудла ноцлдлһнд күч-көлчнриг шуумһаһар орлцулх кергтә, гиж Нгуен Ван Линь келв.

Партин бүрдәмжин струк

дин элвг бәәсмн. Сүл жилмүдт беллсн малын хот үлләд бәәдг йовдл темдглгджәнә. Үлгүрнь, нидн жил баһ биш өвсиг хулдж чадсн уга. Юнгад гихлә, теду тоин өвсн республикин Министрмүдин Советин көрн. болхмн гисн закврин ирсмн. Тегәд көрң болж үлдсн өвсн эн жилин тоод орж үлджәнә. Совхозд болхла ору уга.

Республикд күч-көлс бүрдәлһнә болн шаңнлһна нүүрлгч эв-арһ — нәәмәдллһнә подряд өргн делгрлт авчана. Олна малд хот беллһнә бригадмуд, звеньс нүүрлгч эн эв-арһиг өргәр олзлад өөлән күцәмжс бәрҗәхмн болжана. Ашть, малд хот беллдг шишлн эдл-ахусас өвс хулдж авлһн баһржана. Талдан совхозмудт малд хот беллһнд туслмж күрглһн чигн баһржана. Юнгад гихлә, эдл-ахун тооцанд орсн совхозмуд болн колхозмуд туслмж күрглһн үнтә гиһәд эврә чидләрн малд цадхлң үвлзлһ теткхәр шунна. Келж-келж урдк кевәрн үүлдхлә «Октябрьский» совхоз һарута нег эдл-ахусин тоод орхнь лавта. Эн эдл-ахуд малчнрин кадомуд чигн хәәһәд керг уга. «Октябрьский» совхозд бәәх бийнь «Цаһан Нуурт» көдлҗәх улс олн.

Малын хошмуд бәәх һазр нам хәәһәд керг уга. Урднь хошмуд бәәсн бәәрнст хулгудыг ясж цеврләд кошармуд, әмтн бәәдг гермүд тосхх кергтә. Өдгә цагт тиим бәәрнс мартгдад хулгуднь нурад унад даргджана. Медәтнрин келсәр, дәәнә өмн тер һазрт бәәсн колхоз элвг мал бәрж тедниг эврә өвсәр теткжәсмн. Өдгә цагт чиги тиим кевәр үүлдх арһ бәәнә.

САҢҺЖ-ҺӘРӘН Иван,
мана корр.

Венгрин

БУДАПЕШТ (ТАСС-ин корр. С. Иванов). Европарламентин болн ЕЭС-ин һардачырла күүндснә йовудт Венгрь Европейск Экономическ Сообществлә өөрдлһнә график темдглҗ авч. Деед үзгин ах политикүдлә залһлдаһан батлж болв. Энүнә тускар Венгерск Республикин премьер-министр И. Анталл Брюссельд болсн пресс-конференц деер келв гиж венгерск бар зәкглҗәнә. Залһлдана ашин тускар урдаснь келхләрн, эн жилин һахә сарин бийднь Венгрин болн ЕЭС-ин хоорнд «хамцу рынкд» Венгриг оруж авлһна тускар бооца келһнд белдлһәр күүндвр болхмн. «Хамцу рынкин» членд орлһна ассоциативн эн эв-арһ 1992 жилин туула сарин 1 шинәс авн эклж олзлгдхмн. Тиигхләрн Венгрь рыночн экономикд орхла орн-нутгт бәәдл деегд бичә мууртха гиһәд ЕЭС Венгрьт шишлң льгот өгхәр бәәнә. И. Анталлын тоолвһар, Венгрь 1995 жилин хөөн ЕЭС-ин йоста күцц зөвтә член болхмн.

Эс гиж ФРГ-ла кесн валютн, экономическ болн социальн нииңән зөвдән орсна хөөн ГДР-ин әмтнә җирһлд ямаран сольвр болсна тускар

Кемр ГДР-ин әмтнд сарң өдр, така сарин 2-т әди тал тенгрәс Христос бууж ирх гиж зарлсн болхла, тер бийнь бурхн-шаҗна өврмжтә юмиг, деедгерманск маркиг күләжәснәсн тогтунар күләх билә. Эн өдр зөвдән орх гиж темдглсн ФРГ-ла кесн валютн, экономическ болн социальн нииңән «һазр деер байн җирһл» авч ирх гиж амлгдсн болдг. Келхд, Бонн тиигж иткүлжәсмн...

Седклин санаг болн үнн бәәдлиг дүңцүлхлә өмн, парламентск суңһвр деер ГДР-ин гражданмуд эврә хөвән нег дууһар христианск-демократическ нииңәнд эһад даалһсна тускар сана орулхар седжәнәв. Эн нииңән, йос һартан авхин төлә, күнд ноолдан болжах цагт һанцхн «һарц көзртә» бәәсмн — тернь республикиг ФРГ-ла, эднә һол закана 23-ч статьяһар эрк биш негдүлх болж үг өглһн.

Нидн жил учрсн йовдлмуд, Эрих Хонеккер отставкд һарлһн болн СЕПГ олн күнд көтлгч чинрән геелһн, ГДР-т социализм хажһрар тосхгджахинь орн-нутгин әмтнд ил медүлв. Эн тегәд политическ болн социальн-экономическ халхаснь керг уга болж һарсмн. Зааж-заклһна систем, экономикин му биш өслтин кемжәг дөңнҗәсн болвчн бәәрн әмтнә җирһлин кемжәг ФРГ-н әмтнә җирһллә әдлцүлх эв-арһ уга болад бәәсмн.

«Төмр көшг» бәәһә бәәтл болн капиталистическ үнн бәәдлиг цөн әмтнд хәләх зөв өгчәсн цагт социальн төрмүд дала икәр босжасмн биш. Болв одахн «Берлинск эрс» хамхрж унв. Саяд әмтн Деед үзгүр зөрв. Тегәд зураһар социалистическ делгрүллһнә үзмжсиг «үмкржәх» капитализмин экономиклә дүңцүлчкәд өврмж кесмн. Тиим бәәдлиг үзсн әмтн ХДС-иг болн энүг дөңнҗәх немш социальн нииңәг болн «демократический прорыв» партиг нег мөслж иткдг болв. Эдн «Германя төлә нииңә» бүрдәсмн. Өврмжтә юм үүдәх боллһн — часин дотр ГДР-т эд-тавриг бас элвжүллһн, нарт делкәд керглгддго ГДР-ин маркиг деедгерманя бат валютд сольлһн әмтнә толһаһинь эргүлсмн. Хулха-була угаһар, күнд күч-көлсәри хоршаж авсн тоотнь әмтнд юмнд тоолгдсн уга, деед үзгин юмн болхла йир байн болн сән болж үзгдв.

ФРГ-ла валютн, экономическ болн социальн нииңә кехин төлә ГДР-ин правительств «ухаһан геетлән» гүүв. Тиим үиллһ государственн бооцана туск күүндврт оппозиционн партьс өгсмн. Илднь келхд, Бонн ямаран чигн уха ухаллго болн күүндврмүд келго бәәчкәд, социализмиг капитализмд сольхмн гисмн. Энүнь тегәд өөрхн әмтнд дуран икәр өглһн биш, урдаснь ухалчксн тооца келһн болжана. Социалистическ экономикиг капиталистическд орулх дутман бәәх төрнь улм икдхиг Гейна ца бәәх әмтн ил меджәнә. Социальн харслһна таалд өссн ГДР-ин гражданмуд, олн әмтн көдлмш уга бәәхинь, минь өцкләдүр күртл мөңгн угаһар авчасн юмнд мөңг өгх кергтәһинь үзәд, сул рынкин таалд байнасн түргәр угатя болж одхан медж авчкад социализмин күцәмжсиг талдаһар үнлхмн болжана. Тер цагт нег Германя туск санан холдж олх бәәсмн. Тегәд чигн ГДР-ин экономическ кризисин тускар пропагандистск машин өдр болһн му келдмн, хоосн прилавкс болн ут чеерүдәс хөөһшго бәәдлтәвидн гисн уха әмтнә толһад орулад.

ГДР-ин әмтн тиим шинджвр авсндь хажһр гиж чиги болшго. Эдн ФРГ-д бәәх элгн-саддудынь эднлә әдл кемжәтә көдлмш кесндән һурвн-дөрвн холван ик жалв авдгинь, кергтә юмар бийән теткләһәр теднд дүңцүлж болшго ик арһ бәәхинь меддмн. Социализмиг гуманн, демократическ тосхлтд хүврүллһнә программиг ПДС, зәрм талдан партьс болн гражданск жисән белдхләрн, зуг олн жил давхла сән бәәлһнә җирһлин кемжән өөдлх гиж үгән өгсмн. Хажуднь болхла тодрха сарн өдр «сән җирһлтә орн» орж ирлһиг белглжәнә, көк тасмта блюдечк деер!

...Деед үзгин Германя маркар бәәлһнә түрүн өдрмүдинь күрч ирв. Хотл балһсна Панков района нег магазин дотр би хулд кеһәчнрәс экспресс-интервью авлав. Теднә ик зунь нег зүсн валют орулсиг таасжана. Эн мөңгиг бәәхтә җирһлүр авч ирх түлкүрт тоолжана. Болв социалистическ обществд социальн бәәдлнь тогтурта бәәсмн, әмтн тегәд невчк үүмәтә бәәнә. Цугин үн зәвәр өөдән. Терүг цуһар гишң меддж авсн бәәдлтә. Түрүн өдрмүдт әмтн хулд кехәр биш, прилавкс деер олар кевтх деед үзгин эд-тавр хәләхәр иржәв. Ода түрүн хулдж авсн хот-хол чиләд мөңгнә түңгрцг уудлх керг учрхла кесгинь хорнь буслв, һундлта бәәдл һарцхав.

Терүнд өврмж кех юмн уга. Өдр болһн керглгддг зәрм эд-таврин үн урдк цагинәр болхла 4—6 холвханд үнтә болж һарв. Нег зүсн эдл-уушин үн олн зүсн магазиндәр әдл болхш. Тер «хәәч» зәрмдән 100 процент тогтана. Цугнь бәәдг болвчн баһ бишәр гүүх кергтә болна, яһад гихлә, кимд юмн хәәгднә. Государственн бооцана таалар болхла ГДР-ин әмтнә жалв хуучарн үлдсмн — ФРГ-нәс 3—4 холванд бичкнәр. Цугин үн болхла генткн өөдләд Деед Германя хамгин өөдән үнд күрв. ГДР-ин улсин палатын сул сүүр деер Премьер-министр Лотар Де Мэзьер ниг герчлв: олн зүсн эд-тавмудын әздүд болад, ик-ик хулд-гүүлгәнә учрежденьс үниг бийснь дурндан заана. Дәкәд болхла шин эв-арһар хулд-гүүлгә бүрдәж чаддгод, рынкин некврт ирлцңгү көдлмш тату болдгт бас гүрм бәәнә.

Маднла әдл, социалистическ обществд сурһмж авсн ГДР-ин әмтн, негдсн Германя наадк әмтәр болхла дора кемжәнд бәәхдән моральн белн бәәнә. Бийдән кергтә тоот юм авлго, нег үлү пенсионермүд, хоршаһад бәәсн мөңгнә ик зууһинь кегдсн бооцана таалар 2:1 гисн тодигәр сольв, эс гиж мөңгнә көрн хойр холванд баһрв. Тер бийнь гем уга — даав. Болв әмшгтә цаг өөрдж йовх бәәдлтә. Көдлмш на үллһнә делгрлт авч йовна. Тедүтә зуг мөчн сард 50 миңһд өсәд ут тонь 142096 күүнд күрв, эс гиж көдлж чадх әмтнә 1,6 процентнь көдлмш уга үлдсн бәәнә. Специалистнрин кесн то-дигәр ларч ирх сармудын эргцд көдлмш уга үлдсн әмтнә то 1 – 1,5 сай күүнд күрх гиж хәләгджәнә. Ода тегәд көдлмш уга үлдсн күүнд өгдг 495 маркар, цугнь үнтәрж одсн цагт бәәхд күнд болжахиг олн сәәнәр меджәнә...

Буцлт дәкнәс болжана. Бичкн жалвин болн социальн харслт уга болсна өмнәс 120 миңһн көдлмшч-металлистнр буцлт кежәнә. Крестьянмуд әмд үлдхин төлә сүл чидлән һарһж ноолда кежәнә. Түрүн әмтнә тоод көдлмшәсн сулдвт гисн цаас авсн школмудын багшнр болн вузовск преподавательмүд үүмәтә бәәнә. Баһ насни седкләрн студентнр стипендь немлһиг некжәнә... Цугин бәәдлиг хәләһәд бәәхлә «халун намр» учрх бәәдлтә.

...Така сарин 2-т библийд тааж келгдснлә әдл гишң юмн ГДР-т болв — «тенгрин манн кашь» бәәв болн алтн цогцин герл үзгдв. Зуг күләжәсн өврмж уга болж одв...

И. ОСИНСКИЙ,
ТАСС-ин корр.

Берлин.

ирх гиж әәҗәнә

БОНН. (ТАСС-ин корр. В. Абросимов). ФРГ-н предпринимательмүдин нииңәсин федеральн негдлтин ахлач К. Мурман ГДР-әс дәкәд әмтн нүүж ирх гиж әәҗәнә. Хоша бәәх германск государствин промышленностьд структурн хүврлт удан болхла, көдлмш уга әмтнә то бас чиги өсх, гиж «Нойе оснабрюкнер цайтунг» газетд өгсн интервьюдан эн келв. К. Мурман яһад сагджахнь медгджәнә, яһад гихлә, дәкнәс теңдәс әмтн нүүж ирхлә, ФРГ-д бәәдл муурч одх, гиж «Вестдойче альгемайне» газет бичжәнә. Нидн жилин чилгчәс авн ФРГ тал һарч ирсн ГДР-ин әмтнә кесгнь дангин көдлх көдлмш хәәж ирсмн.

Көдлмш уга бәәх бәәрн улст теднә ирлһн таасгджахш. Ода ФРГ-д 1,8 сай күн көдлмш уга бәәнә.

Партиг үлү улсас цеврлхмн

ХАНОЙ (ТАСС). Партин зергләг үлү улсас цеврллһн

Генеральн секретр Нгуен Ван Линь Хошимина СРВ-н өмн үзгин балһсдын болн провинцин партактивин селвлцән деер келв.

Партиг үлү улсас сулдхж авч цеврллһнә орн-нутгин улсин санаила харһжана, тер мет нарт делкән өдгә цагин бәәдл терүг күцәхиг некжәнә, гиж КПВ-н һардач темдглв. Энүнә тоолвраар, кампань цуг партьд болх зөвтә. Генеральн секретрәс авн КПВ-н эгл гешүд күртл терүнд орлцх зөвтә. Уле партьд иткхин [illegible] һлдаг батрулхин тускар ухалх. КПВ-н гешүдин политическ саңан-серлинь өөдлүллһәр цуг партийн звеност дүцүләд көдлмш кех кергтә, баһчудт онц оньган өгх кергтә, коррупцла болн нань чигн му йовдлмудла ноолдлһнд күч-көлсчнриг шунмһаһар орлцулх кергтә, гиж Нгуен Ван Линь келв.

Партин бүрдәмжин структуринь ясрулхин тускар келхләрн, партийн бәәдл-җирһлд демократическ централизмин, коллективн һардлһна болн күн болһна даавр даалһна принципсиг чаңһар бәрж күцәх кергтә, гиж КПВ-н ЦК-н Генеральн секретр келв. «Коммунистнрин тоонь баһртха чигн, зуг партин күчнь өсх» гидг дуулвртаһар тер кампань болхмн.

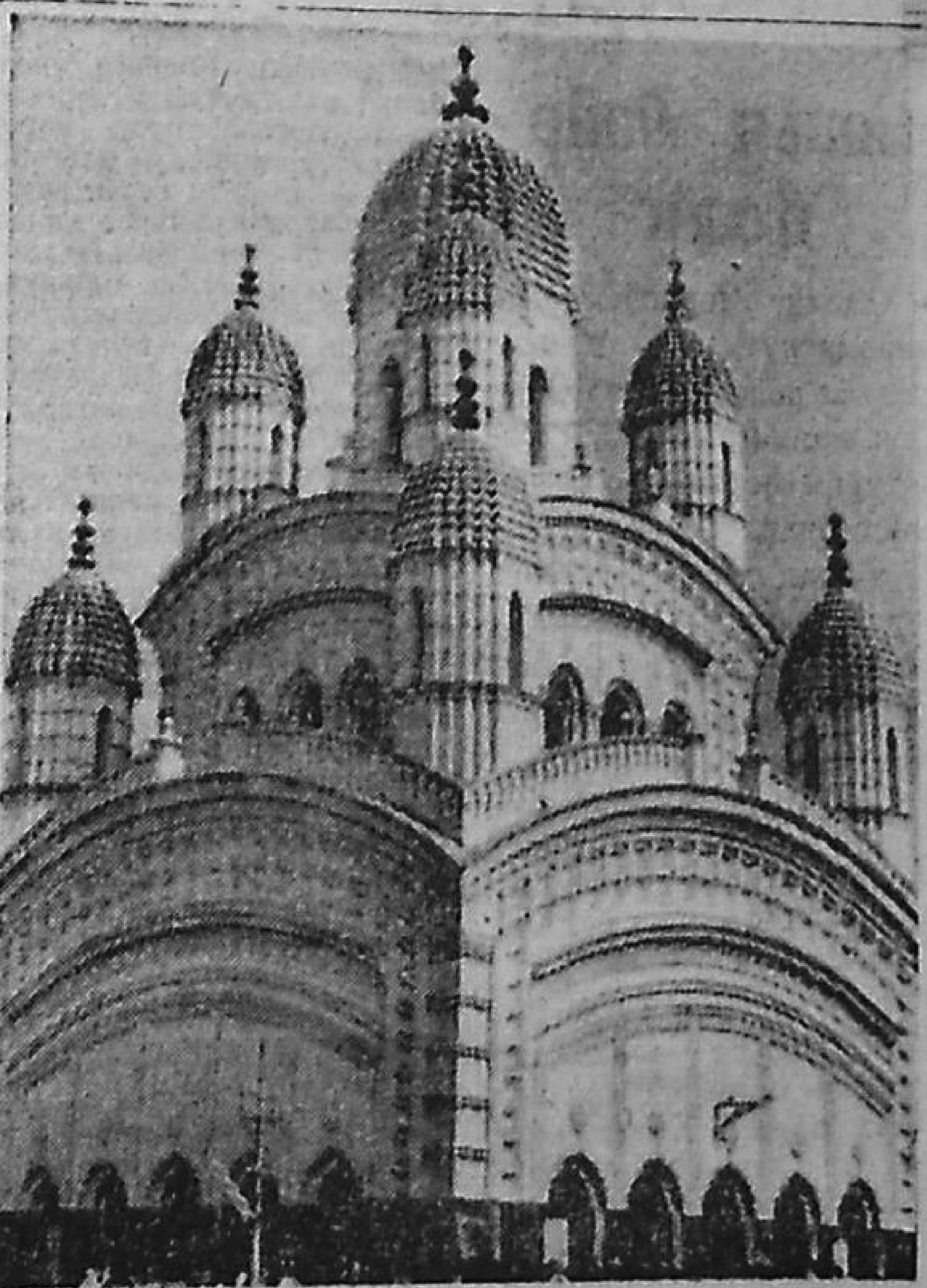

ИНДЬ. 1990 жил — Калькуттан 300-ч жилин өөн. Республикин дорд үзгт бәәх эн күчтә гидг ик балһснд 10 сай шаху күн бәәнә, Ик Калькутта гиж нерәддг әңгднь болхла 15 сай шаху күн бәәнә. Эн зун жил эклхин өмн Калькутта британск Индин хотл балһснь билә. Колониальн дажрлһн Калькуттан дүртнь ода күртл билрч эс һарчах хар мөрән үлдәв, энд хоосн һазаһаснь, холас хәләхлә җирһл сәәхн болж медгдхәс биш, уга-яду бәәлһиг, кир-бальчгиг, әмтнә һашута җирһлиг бас нууж болжахш. Калькуттад келн-әмтнә сулдхврин жисән ик гидгәр делгрсмн, тегәд энд ода күртл зүн халхин чидлмүдин позиць бат. «Балһсна 300-ч жилин өөнд мана күцәх һоллгч төр — хамгин угатя саяд улст бийән тежәдг арһ өгч, кергтә цуг тоотарнь теткләһн», — гиж ТАСС-ин корреспондентла кесн күүндвртән Калькуттан мэр Камал Басу келв.

ЗУРГТ: Дакшинешвар — индуистск хурлмудын комплекс — балһснд бәәх ке-сәәхн тоотынь негнь.

ТАСС-ин зург.

«Кафедр кергтәй?» («Хальмг үнн», моһа сарин 24)

Кафедр эрк биш кергтә

Гегән-герлин чинртә зөөриг хадһллһн болн холвлһн мана республикин эркн төр, гиж Деед Советин негдгч сессьт Хальмг АССР-ин Министрмүдин Советин Ахлач Б. Ч. Михайлов келсмн. Эн туст күцәх кергүд дунд хамгин һоллгчнь—келн-әмтнә школмудт көдлх специалистнр, зун шаху учебникүд беллһн мөн. Тер тәвгджәх төрмүдиг күцәлһнд әмтнә дөң бас кергтә болжана. Олн зүсн специалистнр, хальмг кел, тууж болн этнографь сәәнәр меддг баһ наста көдләчнр эн көдлмшт орлцх зөвтә. Естественн, обшетехническ болн гуманитарн халхар көдлх специалистнр беллх чидл Хальмг государственн университетд күрх гиж сангдна. Хальмг улсин туужин, культурин, эдл-ахун көдлмшин кезәнк авъяс болн бәәдл-җирһлин туск медрл улм өргнәр студентнрт медүлж өгх кергтә.

Университет төгсәсн әмтн мана республикд эс көдлв чигн талдан һазрт көдлсн цагтан хальмг улсин культурн-туужин кезәнк авъясин тускар әмтнд келж өгхнь лавта.

Ода цагин баһ наста специалистнр олн зүсн халхар эрдм-сурһуль дасх зөвтә, нег үлү тедн туужан сәәнәр медх зөвтә. Тер учрар сурһулин цуг программс шинәс хәләгдх зөвтә, гуманитарн факультетмүдт нег үлү. Гуманитарн ном—цуг олн-әмтнә культурин көрнгинь бидн меджәнәвидн. Тегәд, хальмг олн-әмтнә туужин кафедр бүрдәлго бәәж тер төрмүдиг хаһлж болшго. Хальмг таңһчин тууж шинжлж чадх келн-әмтнә факультет бүрдәх кергтә. Эн факультетд интеллектуальн болн ухани зөөртә әмтнә сән гидгнь цуглрх зөвтә.

Московск физико-техническ институт болн Новосибирск университет номин Академин номин-шинжлгч институтын дөң авад көдлнә. Теднә үлгүрәр мана университетд бас эрдм-сурһулиг болн номиг негдүлх кергтә. Эн төрин тускар академик Абрикосов «Известия» гидг газетд «Ардагшан цухрж болшго» гидг статьядан ниг бичлә: «Миниһәр болхла, «Физтехин» систем» нүүрлгч орм эзлх зөвтә. СССР-ин номин академин номин-шинжлгч институтмудас ирж кәллх номтнрт өгх мөңгинь вузмудт шишлң көрн-бүрдәһәд өгчкх кергтә, нань талдан халхар эн мөңгән һарһж болшго болдгоһар. Зәрм вузмуд болн салу факультетмуд бичк-бичкнәр номин-шинжллтин институтын һарт өгхлә сән болх билә гиж сангдна».

Мана республикд болхла академик Абрикосовин селвг авад, олн-әмтнә эдл-ахуд болн культурт көдлх специалистнр белдж болх бәәсмн. Келн-әмтнә факультет университетд бүрдәхләрн олн зүсн учрежденьст болн организацст көдлжәх ик дамшлтта специалистнрин, Хальмг НИИИФЭ-н номтнрин дөң авч болх билә. Шин факультет бүрдәлһн хальмгудын билг-эрдмин дисциплинс болн әмтнә ухан-серл өөдлүлхд нилчән күргхнь лавта. Эн халхар Хальмг государственн университет ик гидг номин болн культурин келн-әмтнә цутхлн болх зөвтә. Эн төр — цуг хальмг улсин төр. Терүнәс иштә мана правительствин программд мини селвгиг орулж өгтхә гиж сурҗанав.

З. ГОГОЛДАНОВА,
КНИИИФЭ-н номин көдләч.

Китдт СПИД гем икәр тарҗана

ПЕКИН. (ТАСС-ин корр. Б. Колоколов). Китдин әмн-деед үзгт бәәх Юньнань провинцд йир олн әмтнд СПИД гем хальдснь илдкгдв. 91 наркоман бузр шприц цуһарн хамдан олзлад, теднд СПИД-ин вирус хальдсн. Хальдврта күүнә өмнәс ноогдан келһәр энүнә өмн долан хонг болсн цуг китайск конференц деер тер йовдлын тускар КНР-ин әрүл-менд харлһна министерствин элч келв. Тегәд ода Китдт СПИД гем хальдсн әмтнә то 305-д күрв, эднәс 246 күн орн-нутгин континентальн әңгднь бәәнә.

Энүнь Юньнань провинцд нег һазр йир олн наркоманмудт ним гем хальдсн хойрдгч йовдл.

•Өөнин өмн өргнд

ЯСРДГ БӘӘДЛ УГА

«Җаңһрин» өөнин байр өдр ирвәс өөрдәд йовна. Дала гиичнр ирхлә бәәршлүлх мана Приозерн района «Өлзәтә» гиичлүр ямаран бәәдлд бәәнә гиләч гиж, көдләчнрләнь харһж күүндүв. Гиичлүрин ах администратор Базырова Цаһан Борисовна 1984 җиләс энд көдлнә. Терүнәс нааран нег дәкж 1985 җилд гиичлүрин капитальн ясвр кегдлә ода йирин ясврин көдлмш бәәнә.

—Мини һардврт бәәх нәәмн күн кесг җилин туршт, үзмжәһәр көдлҗәнә. Җилә, сәрә зурһан күцәһә бәәнәвидн. Зуг олврин мөңгнь бәәхн, дуудлад келхлә, нәйн арсли болҗ һарна. Йирин коммунальн цергллтин көдләчнрин мөңгн баахн болнал. Болв 1986 җилд мана организацд штат хасгдла, түүнәс ишта олврин мөңгн чигн өсв, зуг гиичлүрин көдләчнрин мөңгнь немгдсн уга.

Бүкл районд бәәх мана нег гиичлүр, гиичлүрин проектас ондаһар, общежитин бәәдлтәһәр тосхгдж. Һурвад өрәтә секцсар эн хувагдна, зуни күчр халунд терзстнь сальхн чигн уга, үвлин дошин киитиг иигәрән көдлмшәрн ирж әмтн цогцин заратрлһн угаһар сандрго болх. Бийән уһах, ядхдан, кегхн душ бәәхнь яһна. Мебель муухн, көнжл-һадр, ор-дер күрчәхш. Хойр телевизор бәәнә, зуг стабилизаторнь уга. Ахлачнрин оньг тату болсн деерән, эдн дарунь сольгдад бәәнә, ода нам төрүц ахлач уга.

Нанд нег санан бәәнә, ода терүгән келхәр седләв. Мана района цутхлд поликлиник эзлҗәсн герәр гиичлүр кеһәд, тедниг мадн эзлҗәсн герт орулхла, цань уга дигтә юмн болхмн билә. Поликлиник дегд уутьхн, мадн болхла онц-онц өрәснь үвлд дулан болдгнь тааста, ода района һардачнрт санаһан күргх кергтә. Иигәдл дала ясрдго бәәдлд көдләд бәәнәвидн, зуг ода өөнин байриг нерән һуталго күмн кевәр тосхла болхмн билә, — гиж Цаһан Борисовна тәгчәрв.

Гиичлүрин көдләчнрин зовлңгнь медгдҗәнә. Иим таалд көдләд бәәдгтнь эднд нам хаалт өргх кергтә. Эднә керг-төрт оңһж дөң болхш тускар района һардачнр басл сана эс бәрхий.

Бичҗ авсн
НӘНДШӘ Дорж,
мана эврә корр.

Приозерн район.

БЕЛДВР КЕГДҖӘХШ

Хальмг келн улсин алдр дуулврин 550-гч җилин өөнин байрин өдр темдглх цаг өөрдәд йовна. «Җаңһрин» эн өөнд тохнята белдвр кехин кергт җил өмнәс өөнин бүрдәмҗин комисс бүрдәгдәд, кесг чинртә төрмүд түргәр күцәхәр темдглгдсмн. Хальмг «Җаңһрин» үл тәвсн Ээлән Овлан төрсн селән, Бухс селәнд бәәх, олна эклцәр үүлдҗәх музейин аһунинь икдүләд, ирсн гиичнр икәр соньмсдгар кехәр шиидән района нүүрлгч тосхлтын 4-гч МПМК-д даалһгдсн билә. Болв, МПМК-н һардачнр чинртә тосхлтд оньган эс өгснә учрар удан цагт таттдад, ода күртл дуусгдад уга, эннь музейин дотркинь ирлцүлж үүдәхд саалтг болжанкь лавта.

Җаңһрч Ээлән Овлан музей бәәх «Красносельский» совхоза бәәх цутхлң селән күртл хату девскртә хаалһ тосххар шиидәд, җил урд эклсн хаалһ күцц кегдәд уга. «Җаңһрин» өөнд белдвр зашигәр кегдж [illegible] тускар, шидр давсн Хальмг АССР-ин Деед Советин сессий деер совхозин урдк директор В. Б. Даваев тодрхаһар келж медүллә, бәәрн газетин халхст кесг дәкж шалһгдж бичгдлә, болв бәәрн района һардвр төртән эс авчах бәәдлтә.

Бидн цугтан Хальмг келн улсин республикин селәдт бәәнәвидн. Мана селәд өөнд орлцхар, ирсн гиичнриг һалак бәәдләрн соньмсулхнь лавта. Селәдин нерд болн [illegible] бәәх олн организацсин нерд орсар бичгдсн деерән Хальмг келәр бичгдх лавта. [illegible] мана хальмг культурин [illegible]

ңһрин» 550-гч өөнд нерәдсн хальмг келәр медүлж бичсн дуудврмуд болн зургуд цөн.

Мана района һардвр «Җаңһрин» 550-гч өөнд белдвр келһиг культурин эгин көдләчнрин кергт тоолсн бәәцлтә. Эн эгин көдләчнр кергән сәәнәр медцхәнә, нәр-наад, ду-биинһән му бишәр белдцхәнә, бәәрн школмуд чигн эрдмән «Җаңһрин» өөнин өдрлә ирлцүлж белднә. Мана районд өөнин өдр кезә эклж кегдхнь, ямаран зокалар давхнь медгдхш.

Нанд 1940-гч җил «Җаңһрин» 500-гч җилин өөнд кесн белдвр сәәнәр тодлгдна. Теегин хотдудар сойлын көдләчнр уга болвчн, тер цага комсомольцнр хотна медәтә улс цуглулад асхн болһн һаза нәр кеһәд билгтә улс йилһж авдг билә. Өөнин байрт орлцх улсин кезәңк хальмг улсин өмсдг хувц уйулж теткдг билә, униж йовх мәрдинь кеерүлдг әмәлмүд, хударһс, омручс болн бәрж йовх нег зүстә кеерүлж гүрсн ташмгуд күртл белддг билә. Тиигхд мөңгн уга түрү бәәсн цаг, тер бийнь әртәр кесн белдвр ашан үзүлж, олн улс өөрәдг билә.

Тер цагт ишкә герин шин ирвчтә, туурһтаһаснь болн олн күн әлвг аһутаһаснь авч йовсн деерән гиичнр суулһх кееһәр ширәтә ширдгүд ээдүдәс цуглулж авч йовад үзүлсн болдг. Герин толһачд болн ахлгчд келмрч, хальмг улсин авг-бәрц сәәнәр медсн күн тәвгддг билә. Ода тер цагин зург үзхлә, маниг икәр байрлулна. Тер өөнд белдлһнд ик-бичкн, көгшн уга орлцснь лавта. Тер цагла дуңцулхла ода мана селәдәр дегд тәвкиүн бәәцхәнә. Өөнин өдр өргн дор күрч ирв. Района болн [illegible]

══ Һазадын ордудт бәәх хальмгуд ══

«КҮҮНӘ ҺАЗРИН АЛТН ДОРХНЬ ЭВРӘ ҺАЗРИН ЭЛСН»

«Энд эдн бүүрән олв» —иим нерәдлһтәһәр Прага балһсна Советск номин болн культурин Герт һәәхүл секгдсмн. «Известия» газетин эврә корреспондент Л. Корниловин зәңглсәр («Известия», 1990, мөчн сарин 15) хөрдгч җилмүдт Чехословакин һазрт бәәршлҗ йовсн орс эмигрантнрин культурин көрнд эн һәәхүл нерәдгдсмн. Эднә тоод Шаляпин Бунин хойр, Анна Павлова болн Аркадий Аверченко, нертә нань чигн болн дала күн меддго әмтн йовла. Давсн цагин билркә мөр сергәҗ келхләрн, хөрдгч җилә эмигрантнр дунд Әрәсән кесг келн улс хоорнд Хальмгин үрдүд чигн зовлңгин ацаһан теегҗ йовсинь келх цаг ирв. Теднә нердиг шинәс цеврдүлж, 20-гч җилмүдт Злата Прагад бүүрән олсн хальмгин баахн багин үүдәгч бәәдл-җирһлин тускар келҗ өгхәр бәәнәвидн. Эн келвр Чехословакин номин академин дегтрин саңгин материалар үллгдв.

Гражданск дәәнәс көлтә эмиграцин ик дольганд Әрәсән межәс даргдв. Эн дольга дахҗ Хальмгин үрд чигн Китд Турц хойрт тусв.

Шинҗгин Норв гидг күүнә герчллһәр (өдгә цагт Китд Улсин Республикин Өрмч балһсна университетин түүҗин эгин профессор көдлҗәх күн), Оренбургин хальмгудын баахн баг Китдт бәәдг олн-келн улста Шинҗән районд «әмәлән буулһсмн». Хойр зун җил хоорән Иҗлин нутгудас Увш-хааг дахҗ нүүҗ ирсн хальмгудтаһан эдн бәәршв.

Турцд болхла нурһлҗ Теңһолын хальмгуд болн хальмг теегәс чигн кесгнь тусла. Тендәс эдн Әрәсәһәс зулсн талдан әмтнлә хамдан эмиграцин кецү күнд хаалһд орла.

Әм залһхин арһд көдлмшин күндинь кеһәд, англиск цергә обоз чигн, Грецин чолуна уурхад чигн, Египтур чигн нәәмәдлгдҗ йовла. Болв ик зунь Әрәсәһәс өөрхн бәәх славянск ордудур— Болгарь, Чехословак, Югославь эднүр нүүв. Чехословакин һардачнрин демократическ җосин йоснас ишта Прага балһсн орс эмиграцин культурин цутхлңгд хүврв. Прагаһас хол биш бәәх Ревниг болн нань чигн һазрмудар хальмгуд бүүрлв. Тегәд орс, украинск хойр колоньсла зергү хальмг колонь үүдв. 1921—1923 җилмүдт энд бәәсн хальмгудын тонь 300-д күрчәлә.

Олн хальмгасн хол, оңгртан келн улс дунд бәәһәд хальмг келән, литературан, туужан, бурхн-шажан, авъяс-бәрцән мартшгон төләд сурһульта хальмгуд седкләрн күчлҗ ик көдлмш кеж йовла. Эн туст Әрәсән эмиграцин олн келн улс чигн эднд чадмг дөңгән күргж йовла. Девшлттә хәләцтә болн общественн үүл дааж йовх бәәрн әмтн болн Чехословакин толһачнр Т. Г. Массарик, Бенеш, Гирс, Завзал эдн ик дөңгән хальмгудт күргж йовла.

1923 җилд Прага-Стражницин лицейд «Хальмгин культурин көдләчнрин комисс» (КККР) бүрдлә, ахлачднь Улана Бадм, дарукднь — Байна Санж, сегләтртнь — Балин Шамба шиидгдлә. КККР-д 55 күн орв, хальмг колонин зурһан күн болһна негнь хальмг улсин культур сергәж өсклһнд болн цәәлһврин кесг төрмүдт орлцх седклтәнь медгдв.

Улана Бадм (1884—1969) болхла Теңгд Денисовск училищин багш Х. Б. Кануковин нөкд болж йовхдан, Әрәсән түрүн революц болсн цагт «Хальмг таңһчин туг» нертә организац бүрдәлһнд орлцж йовсндан, эн көдлмшин халхар му биш дамшлтта билә. Тиигхд Хальмган босхлһна— төр улсин гегән-герлин, культурин халхар әдл зөв эдллһнүр, хальмг улс күцц зөвән медлһнүр зөрүлгдж йовла. Ода болхла хәрин һазрт, эдлх татута, хоорндан ни болн иткл уга цагт эднә үүлдвр медсән мартлго, менд үлдх төр хаһллһнур зөрүлгдҗәлә. Тогтсн бәәдлд юмни түрүнд гегән-герлин керг күцәх төр босв.

Көдлн гихлә, хальмгин ик зунь һазадын келн бәәтхә, орс келн уга, кесгнь тас сурһуляс хооси, өнчөвүнь дала. Өдгә цагин чешск шинжләч Иржи Шимин герчллһәр Хальмгин комисс Улан Кирсин дөңгәр хальмг өнчн күүкдиг Моравин Требов гидг һазрт хураһад шин секгдсн орс лицейд орулв. Прагад болхла күүкдиг эмигрантск (орсин) болн государственн (чешск) сурһулин заведеньст авлһн эклв. Теднә зәрмдь, нурһлҗ эклц школмудар күүкдт эврә келинь болн литературинь сурһдг болв, багшнр уга болснд теднә ормд сурһульта хальмгуд көдллә. Петербургск университет чилсн күн, Цаг-зуурин правительствин ханьд бәәх хальмг улсин Заллтын ЦК-н гешүн, Октябрьск революциг бурушасн, аштнь Гражданск дәәнлә хазгудыг дөңнгч хаалһд орсн, Байна Санж тиим багшнрин негнь билә.

Бийнь амнистлә харһулгч, цаһачудас заагрж һарх селвгтә В. И. Ленин һаран тәвсн «Көдлмшч хальмг улсур кегдҗәх дуудврла» зөвшәрлго, Байна Санж һазадын орнур һарла. 1923 җилд Прага-Стражницен орс лицейд Байна Санж хальмгин күүкдт хальмг кел, тууж болн шар шажна эклц медрл сурһж йовла. Тер орс гимназин сурһмжлач болж Теңгә Церга дуңһран гешүн йовсн Д. И. Ремелев көдлҗәлә. Теңгә хальмг-хазгудин туужиг болхла Улана Бадм заажала.

Хальмг комиссин седвәрәр сурһулин заведеньсәр бүрдәгдсн улсин дууна, биинһин кружокмудын орлцачнр чешск радиоһар, провинцсар эрдмән үзүлж йовла. Күүкдин физическ белдврт онц оньг өггдҗәлә. 1929 җилд сурһулин дунд заведеньсин спортивн марһанд сурһульчнр-хальмгуд динлвр бәрлә. Зәрм студентнр КККР-т орад шунлттаһар үүлдж йовла. Теднә негнь философин ном сурчасн Николаев Эрдвь билә. Удл уга эн көвүн КККР-ин ахлачин дарук болв.

Ик көдлмш кегдҗәсн бийнь, хальмг литератур эркн кергтәнь ил билә. Келн-әмтнәнь библиотек бү[illegible] күслтәһәр Хальмг комисс, эмиграцд бәәх хальмгудас 1500 дегтр хураж авв. Тер дегтрмүд заагт Теңгә Церга Дуңһран гешүн йовсн, Беляевск станицин хазг Б. Н. Шарапов Әрәсәһәс авч һарсн «Хальмг хрестоматья» йовла. Эн дегтриг Петербургск университетин Дорд үзгин факультетин профессор А. М. Позднеев хальмг улсин ах классмудт олзлхин төлә тогтала. Түрүн болсн деерән эврсәнәр белдгдсн эн дегтр Октябрьск революцин өмн һурв дәкҗ барлж һарһгдла. Эн дегтрт XIX зун җилин 60-гч җилмүдт профессор К. Ф. Голстунский бичж авч барлсн «Җаңһрин» хойр бөлг йовла.

Хальмг келәр дегтрмүд баһ болҗахиг Улана Бадм хальмг улсин туужин өнчиг учрт авч тәәлдг билә. Төвд келнд, номд хамг оньган тусхаһад, хальмг кел-литературт шажна үүлдәчнрин оньг тату болад, цааранднь орс кел керглх цаг ирәд бәәж.

Улсин сурһулиг орслулснас көлтә ах сурһуль чилсәсн кесг әмтн Улана Бадмин келсәр, хальмг культурин халхар харһну улс билә. Тер бийнь хальмг литератур Бадмин Нәәмнә, Очра Номтын, Мөккүжән Бааза-багшин, Зуңһрун Пурдашин, Борманҗин Мөңкә ахтанрин нилчәр өслт авчала. Хальмг литературин өслтд орс номтнр, Әрәсән Номин Академь, Петербургск университетин Дорд үзгин келнә факультет ик тәвцән орулжала. «Мадна ормд орс ном, орс номтнр көдлҗәлә» гиж нуувч угаһар Улана Бадм келҗәлә. Октябрьск революц хальмг улст әәмшгтә аюл мет хоран күргв гиж тоолад Чехословакд, Злата Прагад хальмгуд «цогцин болн седклин бүүрән» олсиг хальмг баһчуд болхла Чехословакин культурт болн медрлд күргснь заажала. Хальмг улст өдгә художественн литератур эркн кергтә гиж эн тоолжала. «Иим юмн (литератур) уга улс әрт-ора болну аштнь келн-әмтнн бәәдлән геех, юн чигн эднд нөкд болшго», —гиж эн ашлжала. (Хонх. Хальмг хрестомать. Ревниге, 1926, нүр үг XV—XVIII халх. Ревниге, 1927, III һарц, нүр үг XIII халх).

Йосна әмтнәс зөвшәлтәһәр Улана Бадм болн Байна Санж хойрин седвәрәр бүрдәгдсн Хальмг культурин көдләчнрин комисс, Деед Европин ордудар тарсн эзрә интеллигенцан хур[illegible] күчлҗәлә. 1926 җилд Прагаһур литератури-ухалҗ һарһлһна үүдәлтин билгтә Санҗ Басанович Балыков (1894—1943) нүүж ирв, энд эн политическ номин болн журналистикин школ чиләһәд, шинәс тогтагдсн «Хальмг таңһчин туг» организацин сегләтр йовла. Парижд 1930—1937 җилмүдт һарчасн «Ковыльные степи» нертә журналын редакцин гешүн йовла. Эрт өңгрсн билгтә шүлгч болн бичәчин үүдәснә ик зунь барлгдад уга. Өдгә цагт энүнә бичсн тууҗ «Девичья честь» (Мюнхен 1983) «Сильные власти» нертә келврмүдин хураңһу (Мюнхен 1976), теднә негнь «В долине барсов» нертә келвриг А. Борманжинов англь келнд орчулж барлла. (нег экземплярнь одахн мана КНИИИФЭ-н библиотекд белглгдв)

(Чилгчнь барлгдхмн.)

ЗУРГТ: Улана Бадм.

Эрдм-сурһульд 125 сай доллар һарһҗ өгчәнә

ВАШИНГТОН. (ТАСС-ин корр И. Борисенко). «Орн-нутгин иргч делгрлтд һарһж өгчәх мөңгнә түрүн хүвнь», — гиж Массачусетс штатас сенатор-демократ Эдвард Кеннеди школмудт күүкд сурһлһна чинринь өөдлүлхд 125 сай доллар һарһж өгхин туск шиидвриг келв. Тиим шиидвр күч-көлснә болн әмтнә көрңгин кергәр бәәх сенатск комитет авв. Эн комитет «Математик, научн болн инженерн дисциплинмүд онча сәәнәр дасхлһна тускар 1990 җилин закана» проект хәләҗәнә.

Кеннедин тоолврар, эн проект «Орн-нутгин школмудт естественн наук дасхлһиг ясрулхин төлә, «эрдм-сурһулин халхд келн-әмтнә күцлд күрхин» төлә сән эклцнь болҗана. 2000-ч җил күртл американск школьникүд математикин болн нань чигн дисциплинмүдин медрләрн талдан ордудын сурһульчнрас ард үлдх зөв уга гисн күцл американцнр тәвҗәнә.

•Спидвей

Баһчудын мергҗлт өөдлҗәнә

«Тайфун» (Элст)—«Таврия» (Севастополь) —89:56

Спидвей зөргтә, эврә чидлдән итклтә баһчудын марһан. Давсн амрлһна өдрмүдт Элстин мотодром деер болсн спидвейин даранн нег харһлт эн үгмүдт ил үлгүр болҗана. Юңгад гихлә, баһ наста спортсменмүд хамгин күндинь бий деерән дааж команди динлвр теткж чадв. Мана «Тайфун» командын ханнь заасн цагт ветеранмуд, өөдән мергжлттә В. Заруцкий, В. Дубс, Н. Иванов эднлә хамдан А. Юречко, А. Слизский, Ю. Хахулов эднә нерд заагдла. Тиигчкәд баһчуд дамшлтта урлдачнрла әдл дөрлдх гисн ухан орҗасн уга билә. Болв баһ наста спортсменмүд олн хәләһәчнрин тиим тоолвр хаҗһр болҗахиг ил үзүлв. Дәкәд болхла, мергҗлтнь тату Севастополь балһсна командд

вллго зөргтәһәр урлдад 6 очко шүүв. Теднә динлвриг ветеранмуд В. Заруцкий, В. Дубс хойр батлв. Дарунь Н. Иванов баһ наста Ю. Хахуловла хамдан марһана тоог улм икдүлв. Тегәд һурвн урлдана хөөн Элстин спортсменмүд 20:8 тоотаһар шүүҗәсмн. Цааранднь чигн мана командын урлдачнр сән белдврән болн өөдән мергҗлтән иткүлҗәв. Хойрдад хамдан үлдсн А. Слизский, А. Юречко хойр «Таврия» командын урлдачнр Н. Демиденко, А. Боровских эдниг 7:3 тоотаһар шүүв. Дараһн нәәмдгч урлданд чигн «Тайфун» командын баһ наста урлда-

арһ-чидлинь сөрж хәләв, негнигдән дөң болхнь ил үзв. Марһанд һарсн дуту-дуңһсиг чигн тедн темдглж бичж авсн болх. Эн кемд В. Заруцкин ормд Н. Некрасов дөрлдв. Н. Иванов, А. Юречко хойр хамдан нег урлданд орлцдг болв. В. Дубс, А. Слизский эдн яһж дөрлдснь шинжлгдв. Иим сольвр кесн тренермүдин тоолвр, санан-седкл кенд чигн нуувч болсн уга. Сүл цагт мергҗлтнь өөдләд командн динлврт темдгтә тәвцән орулҗах баһчуд дамшлтта спортсменмүдлә яһж дөрлддгинь хәләж, иргч марһаст сән ханнь белдх күцл тәвгдҗәсмн. Эн өдр

гуд учрхла темдглгдҗәсмн. Дәкәд болхла, гиичнрин мергҗлт тату болад бәәв. Зуг А. Денисов, В. Герасимов, Н. Демиденко эднә шунлтыг темдглх кергтә. Наадк спортсменмүд «Тайфуна» урлдачнрла әдл дөрлдж чадсн уга. Нег үлү мана командд хамгин мергҗлттә урлдач О. Кургузкин уга бәәсмн. Эн өдрмүдт эн Ровно балһснд онц спортсменмүд дунд давжах марһанд орлцҗана. СССР-ин хамцу командын ханьд орҗах спортсмен дөрлдсн болхла, мергҗлтән иткүлх бәәснь лавта. Тер бийнь Элстин «Тайфун» дараһн динлвр бәрәд әврәнь

4-гч МПМК-д даалһгдсн билә. Болв, МПМК-н һардачла. Болв, МПМК-н һардач чинртә тосхлтд оньган эс өгснә учрар удан цагт татгдад, ода күртл дуусгдад уга, эннь музейин дотркинь ирлцүлж үүдәхд саалтг болжахнь лавта.

Жаңһрч Ээлән Овлан музей бәәх «Красносельский» совхоз бәәх цутхлн селән күртл хату девскртә хаалһ тосххар шиидәд, жил урд эклсн хаалһ күцц кегдәд угә. «Жаңһрин» өөнд белдвр зашигар кегдж йовхин тускар шидр давсн Хальмг АССР-ин Деед Советин сессий деер совхозин урдк директор В. Б. Даваев тодрхаһар келж медүллә, бәәрн газетин халхст кесг дәкж шалһгдж бичгдлә, болв бәәрн района һардвр тертән эс авчах бәәдлтә.

Бидн цугран Хальмг келн улсин республикин селәдт бәәнәвидн. Мана селәд өөнд орлцхар, ирсн гиичнриг һазак бәәдлärн соньмсулхнь лавта. Селәдин нерд болн энд бәәх олн организацсин нерд орсар бичгдсн деерән хальмг келәр бичгдх зәвтә. Эннь мана хальмг культурин нег янз болж үзүлгдх деерән, дорас өсҗ йовх баһчудт төрскн келән дасхднь нәкдән болх чинртә. Баһ-Дөрвд болн наадк селәдәр «Жа-

Теегин хотдудар сойлын көдләчнр уга болвчн, тер цага комсомольцнр хотна медәтә улс цуглулад асхн болһн һаза нәр кеһәд билгтә улс иилҗ авдг билә. Өөнин байрт орлцх улсин кезәңк хальмг улсин өмсдг хувц уйулж теткдг билә, унж йовх мөрдинь кеерүлдг эмәлмүд, худрһс, омручс болн бәрж йовх нег зүстә кеерүлж гүрсн ташмгуд күртл белддг билә. Тиигхд мөнгн уга түрү бәәсн цаг, тер бийнь эртәр кесн белдвр ашан үзүлж, олн улс өврдг билә.

Тер цагт ишкә герин шин ирвчтә, туурһтаһаснь болн олн күн элвг аһутаһаснь авч йовсн деерән гиичнр суулһх кееһәр ширәтә ширдгуд эдүдәс цуглулж авч йовад үзүлсн болдг. Герин толһачд болн ахлгчд келмрч, хальмг улсин авг-бәрц сәәнәр меддг күн тәвгддг билә. Ода тер цагин зург үзхлә, маниг икәр байрлулна. Тер өөнд белдлһнд ик-бичкн, көгшн уга орлцснь лавта. Тер цагла дуңцүлхлә ода мана селәдәр дегд тәвкнүн бәәцхәнә. Өөнин өдр өргн дор күрч ирв. Района болн бәәрн эдлахусин һардвр нөөрәсн сергх цаг ирчкв, адһх кергтә.

БАДМИН Н.

Баһ Дөрвд селән.

тан келн улс дунд бәәһәд хальмг келән, литературан, туужан, бурхн-шажан, авъяс-

гән-герлин керг күцәх тер боэв.

Көдлн гихлә, хальмгин

һульта хальмгуд көдллә. Петербургск университет чилэсн күн, Цаг-зуурин пра-

гимназин сурһмжлач болж Тенгә Церга дуңһран гешүн йовсн Д. И. Ремелев көдл-

тер бийнь хальмг литератур Бадмин Нәәмнә, Очра Номтын, Мөнкүҗән Бааза-багшин, Зуңһрун Пурдашин,

экземплярнь одаки мана КНИИИФЭ-н библиотекд белглгдв)

(Чилгчнь барлгдхми.)

ЗУРГТ: Улана Бадм.

Эрдм-сурһульд 125 сай доллар һарһҗ өгчәнә

ВАШИНГТОН. (ТАСС-ин корр И. Борисенко). «Орн-нутгин иргч делгрлтд һарһҗ өгчәх мөнгнә түрүн хувць», — гиж Массачусетс штатас сенатор-демократ Эдьвард Кеннеди школмудт күүкд сурһльна чинринь өөдлүллһнд 125 сай доллар һарһҗ өгхин туск шиидвриг келв. Тиим шиидвр күч-көлснә болн әмтнә көрнгин кергәр бәәх сенатск комитет авв. Эн комитет «Математик, научн болн инженерн дисциплинмүд ончта сәәнәр дасхлһна тускар 1990 жилин закана» проект хәләҗәнә.

Кеннедин тоолврар, эн проект «Орн-нутгин школмудт естественн наук дасхлһиг ясрулхин төлә, «эрдм-сурһулин халхд келн-әмтнә күцлд күрхин» төлә сән эклцнь болжана. 2000-ч жил күртл американск школьникүд математикин болн нань чигн дисциплинмүдин медрлрн талдан ордудын сурһульчнрас ард үлдх әәв уга гисн күцл американцнр тәвҗәнә.

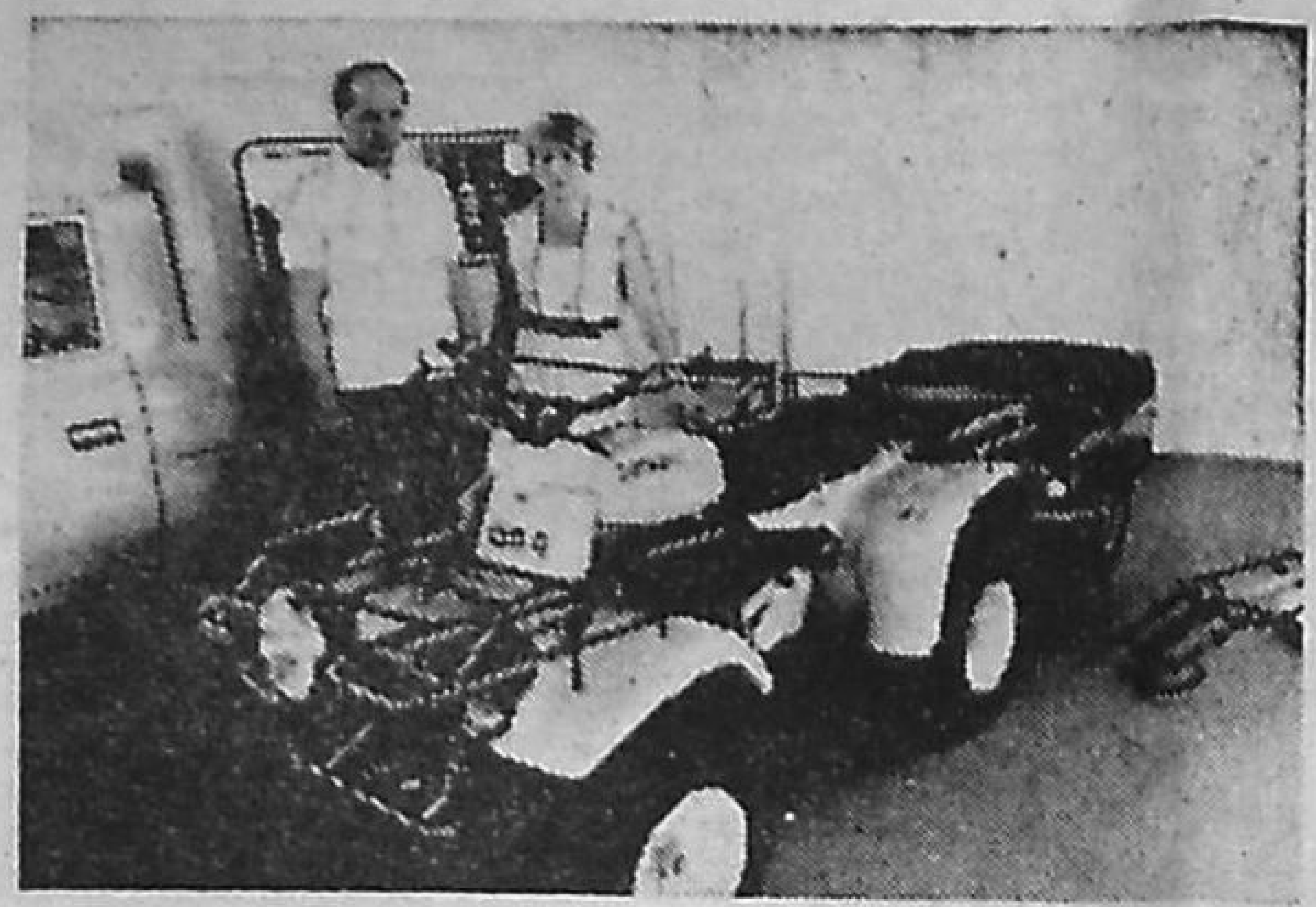

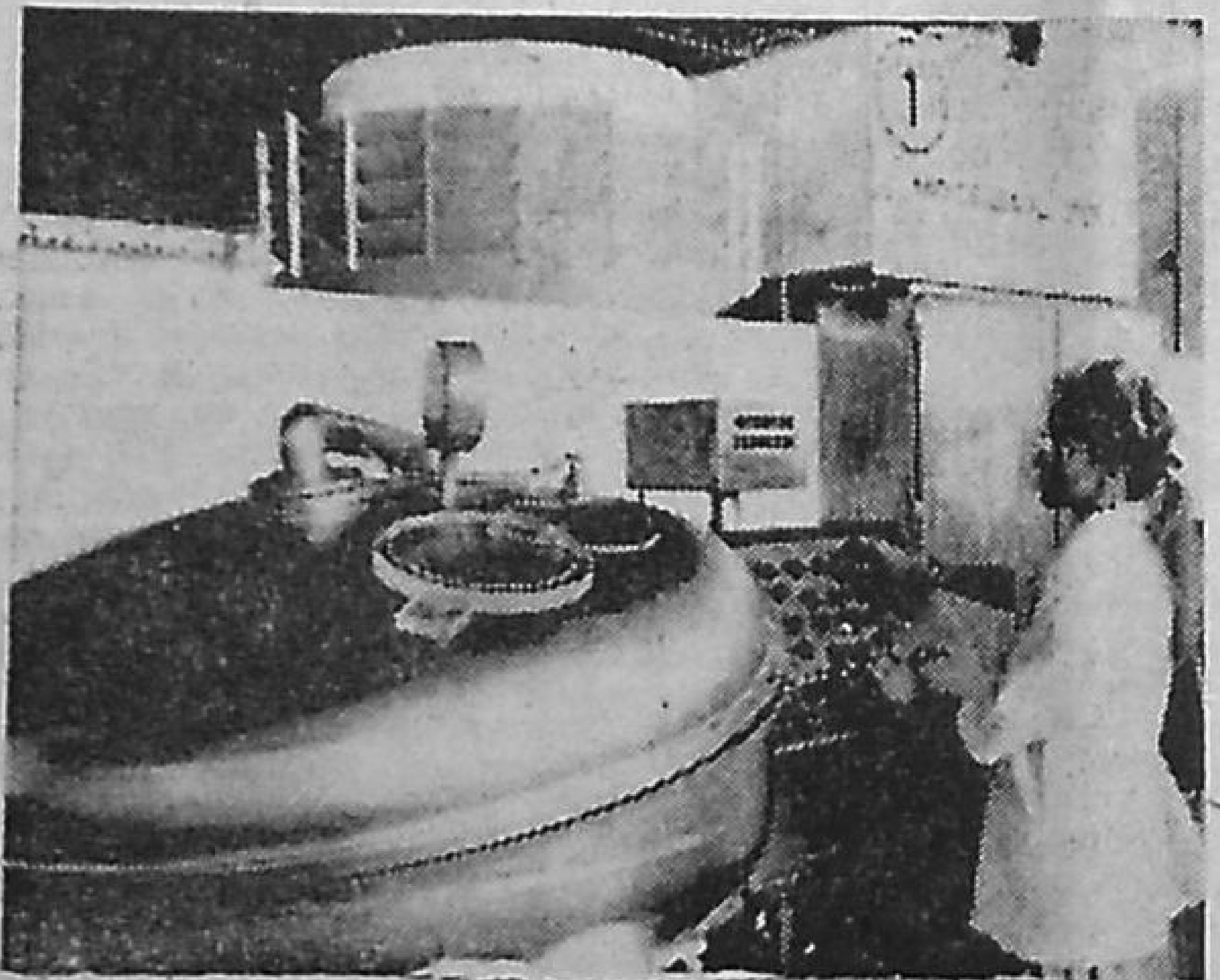

●Спидвей

Баһчудын мергҗлт өөдлҗәнә

«Тайфун» (Элст)—«Таврия» (Севастополь) —89:56

Спидвей-зөргтә, эврә чидлдән итклтә баһчудын марһан. Давсн амрлһна өдрмүдт Элстин мотодром деер болсн спидвейин дарани нег харһлт эн үгмүдт ил үлгүр болҗана. Юңгад гихлә, баһ наста спортсменмүд хамгин күндинь өөн деерән даажк команди диилвр теткж чадв. Мана «Тайфун» командын хань заасн цагт ветеранмуд, өөдән мергҗлттә В. Заруцкий, В. Дубс, Н. Иванов эдилә хамдан А. Юречко, А. Слизский, Ю. Хахулов эднә нерд заагдла. Тиигчкәд баһчуд дамшлтта урлдачнрла эдл дөрлдх гисн ухан орҗасн уга билә. Болв баһ наста спортсменмүд олн хәләһәчнрин тиим тоолвр хаҗһр болжахиг ил үзүлв. Дәкәд болхла, мергҗлтнь тату Севастополь балһсна командд шүүгдхвиди, гиж эәлго дөрлдҗ болх бәәсмн.

Энүнәс иштә түрүн урлданд «Тайфуна» нериг А. Слизский болн А. Юречко хойр харсв. Команди диилврт бат ул тәвх күцлиг эдн нертәһәр күцж чадв. Эдн чидлән әрвллго зөргтәһәр урлдад 6 очко шүүв. Теднә диилвриг ветеранмуд В. Заруцкий, В. Дубс хойр батлв. Даруһь Н. Иванов баһ наста Ю. Хахуловла хамдан марһана тоог улм икдүлв. Тегәд һурвн урлдана хөөн Элстин спортсменмүд 20:8 тоотаһар шүүҗәсмн. Цаарандинь чигн мана командын урлдачнр сән белдврән болн өөдән мергҗлтән иткүлҗәв. Хойрдад хамдан үлдсн А. Слизский, А. Юречко хойр «Таврия» командын урлдачнр И. Демиденко, А. Боровских эдниг 7:3 тоотаһар шүүв. Дарани нәәмдгч урлданд чигн «Тайфун» командын баһ наста урлдачнр ик тоотаһар диилвр бәрҗ мотодромд хурсн олн әмтиг байрлулв.

Нәәмдгч урлдана дару марһана то 51:26 күртл өсв. Диилвр теткгдснь ил болсиг медсн Элстин «Тайфуна» тренермүд урлданд орлцсн спортсменмүдиг соляд теднә арһ-чидлинь сәрж хәләв, негнегндән дөң болхинь ил үзв. Марһанд [illegible] чигн теди темдглж бичж авсн болх. Эн кемд В. Заруцкин ормд Н. Некрасов дөрлдв, Н. Иванов, А. Юречко хойр хамдан нег урлданд орлцдг болв, В. Дубс, А. Слизский эдн яһҗ дөрлдснь шинжлгдв. Им сольвр кесинд тренермүдин тоолвр, сананседкл кенд чигн нуувч болсн уга. Сүл цагт мергҗлтнь өөдләд команди диилврт темдгтә тәвцән орулжах баһчуд дамшлтта спортсменмүдлә яһҗ дөрлддгинь хәләж, иргч марһаст сән хань белдх күцл тәвгдҗәсмн. Эн өдр болхла эврәннь санаһан бәәдл-жирһлд тохрах арһ өггдв.

Гиичнр болхла, урлдан болһнд гиш шүүгдәд хан-хаяхәм кеж, зәрмдән хошаһад, нежәһәд очко шүүж диилвр бәрҗәсмн. Им йовдлмуд ик зуудан мотоцикл эвдрхлә, нань чигн эс зуралгдсн алдгуд учрхла темдглгдҗәсмн. Дәкәд болхла, гиичнрин мергҗлт [illegible] А. Денисов, В. Герасимов, И. Демиденко эдна шунлтыг темдглх кергтә. Наадк спортсменмүд «Тайфуна» урлдачнрла эдл дөрлдҗ чадсн уга. Нег үлү мана командд хамгин мергҗлттә урлдач О. Кургузкин уга бәәсмн. Эн өдрмүдт эн Ровно балһснд онц спортсменмүд дунд давжах марһанд орлцжана. СССР-ин хамцу командын ханьд орҗах спортсмен дөрлдсн болхла, мергҗлтән иткүлх бәәснь лавта. Тер бийнь Элстин «Тайфун» дарани диилвр бәрәд эврәннь зонд урдк кеврн негдгч ормд йовна. Давсн марһана хөөн Хальмгин спортсменмүд талдан балһсдт чидлән сөрхәр һарч йовхмн. Тегәд чигн спидвейин дарани марһасиг зуг намртан һарад үзж болхмн.

ШОРВИН Иван.

Соньн байр болв

Одахн Черноземельск района цутхлн — Комсомольск поселкд совхозмудын экономикин болн культурин өслтд нерәдгдсн байр болв. Терүнд района «Улан туг», Буденна нертә болн «Первомайский» совхозмуд орлцв.

Байрт орлцсн эдл-ахус эврә һәәхүлмүд бүрдәв. Яарм болв. Эврә сән дурар үүлдг художественн коллективс концертн соньн программ белдж, билг-эрдмән үзүлв.

Алдр дуулвр «Жаңһрин» 550-гч өөнд нерәдгдсн байр ик өргмжтәһәр давв. Хәләһәчнрт таасгдв. Олна үнллһәр Буденна нертә совхозин коллективин белдсн һәәхүл болн концертн программ соньн болв. Хулд-гүүлгәнә Кумск предприятин коллектив әмтн кердг хот-хол яармд элвгәр орулж хулдв. Терүндһь әмтн ханлтан өргв.

«Улан туг» болн «Первомайский» совхозмудын коллективсин белдсн һәәхүлмүд болн концертн программс хәләһәчнрг бас таасгдв.

Мана корр.

МОСКВА. Колбаса кедг бичкн цех, дүүжлдг агрегатмудта мотоблокмуд, дөрвн төгәтә мотоцикл, электроплуг — эн болн селән һазрт баахн-баахн эдл-ахуст ик гидг кергтә нань чигн техник СССР-ин ВДНХ-д орн-нутгин харслтын Министерствин бүрдәсн һәәхүлд үзүлгджәнә.

Конверсь нәәмәдләчнрт, фермермүдт, кооператормүдт, АПК-н эд-бод кедг промышленностьд көдлжәх цуг әмтнд ик гидгәр нәкд болх.

Деерк зургт: һәәхүлд үзүлгдсн дөрвн төгәтә «Восход» гидг мотоцикл. Му хаалһар эн сәәнәр йовна, дәкәд болхла, дүүжлдг агрегатмуд энүнд тәвж олзлж болхмн. Чаһан 70 дууна кенә.

Дундк зургт: Воронежск механическ завод колбаса, сосиск, сарделька кедг бичкн цех кеж һарһна.

Дорак зургт: селәнә эдлахун бичкн машидин кесг зүсн көдлмш күцәдг комплекс.

ТАСС-ин зургуд.

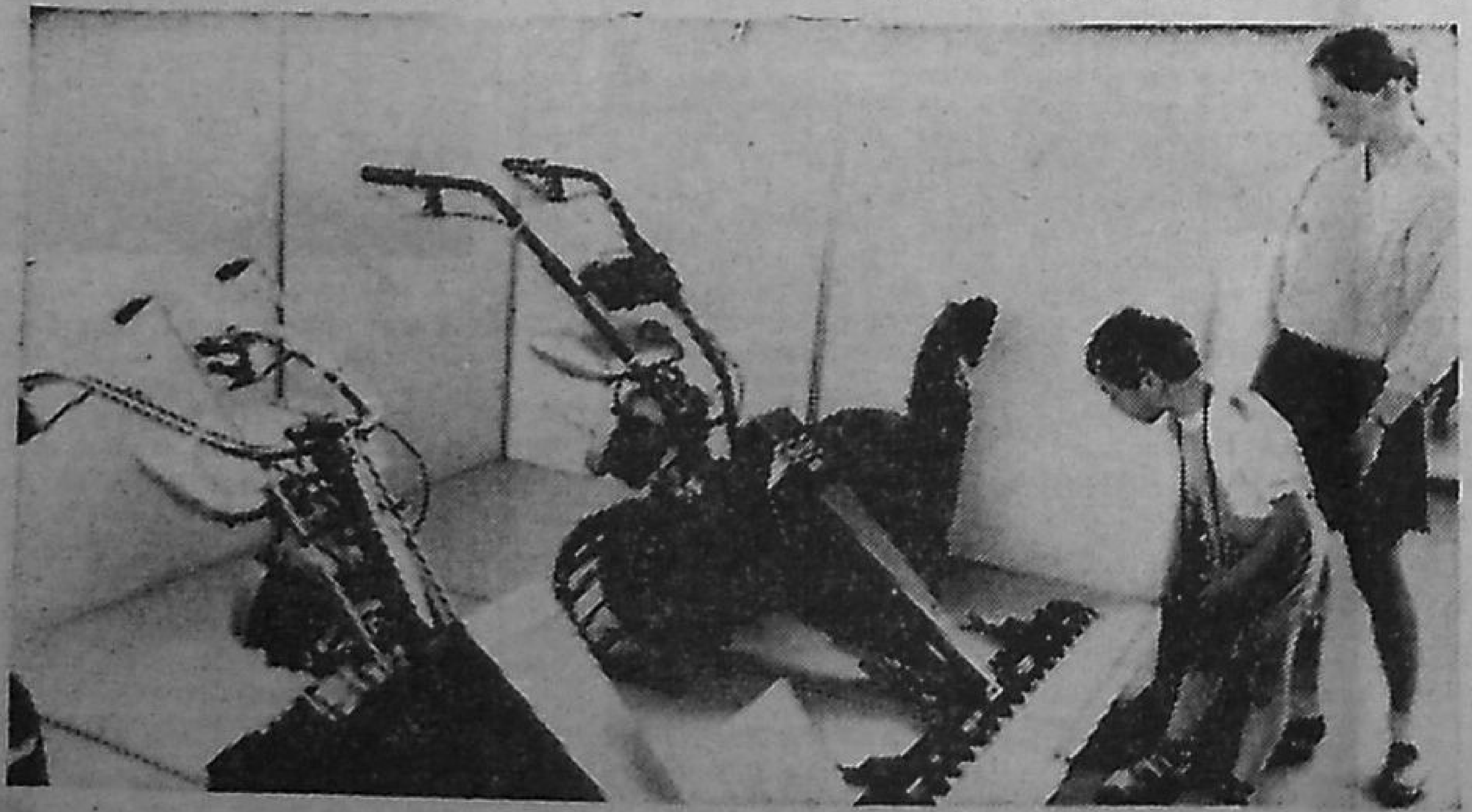

●Сән дурни наадна

Зәрмстнь медаль, наадкстнь... заһсн

ТАКОМА, така сарин 23. (ТАСС-ин шишлң корр. В. Никифорова). Өдгә цагин гимнастикд ю чигн урдаснь тааж келж болшго, тегәд специалистнрин келснь хаяхая харһна. «Такома доумд» эн зүсн спортд ик тоомсрта кесг улс хурж, тегәд би залу улсин товчлгч марһан эклхин өмн зәрм «мәтрмүдәс» кен диилхинь сурхар шиидв. Нам алң болхмн, теднә цуһаранинь тоолврнь харһад бәәв, цуһарн негхн гимнастын неринь зааһад бәәв.

Мана ик нертә гимнастнр Лариса Латынина болн Михаил Воронин, тер мет гимнастикин Нарт делкән федерацин залу улсин техническ комитетин ахлач Карл-Хайнц Чоке төрүц алмацлго келв: «Виталий Щербо». Эн билгтә спортсмениг ода деерән цуһарн медәд уга, болв Сиэтлд 18-тә дебютант бийинь хара бишәр советск гимнастическ школын өсҗ йовх «одн» гиж нерәджәхинь иткүллә.

Минчанин Виталий Щербо многоборяр ут турштан 59,200 балл авв, тегәд бийәснь дамшлтта мана спортсмен бакинец Валерий Беленькас өмн һарв, 0,55 балльд терүг диилв. Эннь өдгә цагин үнллһәр зөвәр сән диилвр. Тернь 2-ч орм эзлв. Һурвдгч орм, марһан болжах орн-нутгин күн Лэнс Рингнлад эзлв — 58,200.

Щербо — тиньгр, мел инәмсглсн баахн көвүн, эн өдр трибунмуд дүүрн әмтнә дуринь авлв. Трибунмуд болхла 17,5 миңһн күүнә зәәтә.

Щербо күцәсн упражненьст шин элементс дала, дәкәд эн бийнь терүгән зөрмжтә сәәнәр күцәнә, энтн профессионалмудт чигн, дуринь авч чадх ик гидг билгтә күн һархинь күләҗәсн әмтнд чигн таасгдв, гиж Михаил Воронин келв. Һазадын ордудын гимнастнрас энүнд китайск гимнастнр хамгин икәр таасгдв, эдниг 1992 жил Барселонд болх Олимпиадт белдҗәхнь медгдәд бәәнә. «КНР-ин хамцу командд орсн шин гимнастнр йир сән белдвртә, иргч Олимпиад күртл эдн улм өсәд, мергҗлтнь ясрад, дөрлдхд зөвәр әмшгтә спортсменмүд болад бәәхмн», — гиж Воронин келв. — США-н командд дала сән юм би үзсн угав.

Наадна күндтә гиичнрт болхла, кесг талдан керг бәәнә. Үлгүрнь, Латынина, Воронин хойр бәәх геринь эздүдлә өрүн өрлә заһс бәрхәр йовжана. Нарн өдр өрүһәр Лариса пресс-конференц келә, зуг энүг журналистнр биш, [illegible]х геринь хажудк улс соңсв. Герин эзн гергн, залу хойр нернь туурсн советск гимнасткла таньлдулхар хажудан бәәсн әмтиг цугтаһинь дуудж.

Түрүн ормин төлә

Жил болһн Каспийск районд күч-көлсч коллективсин футбольн командс дунд марһан болна. Эн марһана түрүн ормин төлә олн командс орлцж зүткмжтә марһа кенә. Эн жилд чигн нәәмн команд нааджана. Эдн хоорндан хошаһад харһлтс кечкв.

Эн жилин наадна ашмудар футболистнрин белдврнь эдл биш болж медгднә. Болв гентки диилвр бәрәд, нам тиигх санан уга бәәсн командс диилврин очкос авна. Энтн йоста спортивн хөв гидг юмн болжана. Үлгүрнь, маши тосхдг заводын «Торпедо-1» команд түрүн харһлтан «Красный моряк» колхозин командла кеһәд 5:0 ик тоотаһар шүүв. Дарани харһлтан эдн Джалыковин нертә совхозин командла кев. Эн наадн йир зүткмжтә болв. Болв наадн хәм тоотаһар төгсв. «Нефтяник» команд түрүн харһлтан «Динамо» командла кев. Нефтегазразведкин футболистнр эн наадан 5:2 тоотаһар шүүв. «Каспиец» колхозин командла болсн дарани харһлтан «Нефтяник» команд дәкнәс 4:1 тоотаһар шүүв. Тегәд хойр наадна ашар эн команд ода деерән марһана нүүрт йовна.

Машзаводын «Торпедо-2» хойрдгч командын футболистнр «Красинский» совхозин командла наадад 3:0 ик тоотаһар диилвр бәрв. Хойрдгч наадан эн совхозин команд дәкнәс шүүгдв. Эн сәәмд «Красный моряк» колхозин командд 3:4 тоотаһар шүүгдв. Района кубокин марһан цааранднь бола бәәнә.

Мана корр.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

Мана хайг:

Элст балһсн,
Ленинә уульнц, 243.
«Хальмг үнн»
газетин редакц
Телефод: 5-54-09,
5-64-41

К—00129.

Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли, гор. Элиста, ул. Ленина 245. Заказ 1337.